

✻ BUDAVÁRI ✻

2022. 12. – 2023. 01.
III. ÉVF. 10. SZÁM

SÉTÁK

TÁJÉKOZTATÓ ÉS KULTURÁLIS
MAGAZIN



A KÉSZÜLŐDÉS LEGYEN BELSŐ KÉSZÜLŐDÉS

KARÁCSONYI INTERJÚ ILLÉS DÁVID REFORMÁTUS ESPERESSEL

Porka havak esedeznek

Adventi kiállítás a budai Várban

Lélekzet

Népek és korok téli ünnepe

Aktualitások

Izgalmas régészeti felfedezések

NP
NEMZETI
HAUSZMANN
PROGRAM



BUDAVÁRI
PALOTANEGYED

KEDVES OLVASÓ!



dei utolsó, dupla lapszámunkkal búcsúzunk a 2022-es esztendő-től. Szeretném megköszönni, hogy magazinunk oldalain vagy a közösségi média segítségével idén is figyelemmel kísérték a Budavári Palotanegyed újjáépítésének izgalmas történéseit.

Öröm látni, hogy az új látványosságoknak és kulturális programjainknak köszönhetően a látogatóink száma is gyarapodott: az újjáépített Szent István-termet már több mint száztízezen keresték fel, és több tízezer látogatót vonzott a Hauszmann-sztori című kiállításunk is.

A karácsonyi időszakra, hagyományainkhoz híven, ismét ünnepi díszbe öltöztettük a Budavári Palotanegyedet. A Hunyadi udvaron és a Várkert Bazár bejáratánál felállított karácsonyfa, a Szent György téren elhelyezett adventi koszorú fényei és a Halászó gyerekek teraszán megtekinthető karácsonyi kiállítás ezúttal is varázslatos hangulatot teremt, amelyet érdemes a helyszínen átélni.

A Nemzeti Hauszmann Program szempontjából eseményekben gazdag és eredményes esztendőt tudhatunk magunk mögött. Az év folyamán több építkezésünk is jelentős állomáshoz érkezett. A Dísz téren elérte legmagasabb pontját a Vöröskereszt Egylet egykori székházának újjáépülő impozáns épülete, és felhelyeztük a bokrétát a megújuló Honvéd Főparancsnokság kupolájára is, ahol a Budavári Palotanegyed új látogatóközpontjának kilátója kap majd helyet. Nyáron átadtuk a látogatóknak az újjászületett Csikós udvar délnyugati részén fekvő Török kertet, és jó ütemben haladtunk a József főhercegi palota újjáépítésével, valamint elkezdtük a Budavári Palota északi szárnyának rekonstrukcióját is. A belső udvar rendbetétele, a külső falfelületek felújítása után újabb fontos állomáshoz érkezett a Citadella megújítása is. Az erőd rekonstrukciója a falak szigetelésével és a rondella új átalakításával folytatódhat.

November végén egy értékes, jövőbe mutató kezdeményezést is üdvözölhettünk, hiszen elkezdte munkáját a Hauszmann Alapítvány, amely a legendás építészhagyatéknak méltó ápolása mellett a kihálófélben lévő szépműves mestersé-

gek oktatását tűzte ki célul. Az alapítvány a Képző- és Iparművészeti Szakgimnáziummal együttműködve már 2023 őszén megindítja képzéseit szobrász-, üveg-, famegmunkáló- és fémszépműves szakon. Bízunk benne, hogy az iskolából kikerülő fiatal mestereket minél nagyobb számban láthatjuk majd viszont a Nemzeti Hauszmann Program építkezésein.

A magam és a Várkapitányság munkatársai nevében áldott, békés karácsonyt és sikerekben gazdag új esztendőt kívánok minden kedves Olvasónknak! Tartsanak velünk jövőre is!

Fodor Gergely
kormánybiztos,
a Várkapitányság vezetője



TARTALOM

LÉLEKZET

- 4 A készülődés legyen belső készülődés
Beszélgetés Illés Dávid református esperessel
- 12 Népek és korok téli ünnepe
- 16 Züzü a karácsonyfa alatt
- 18 A legmagyarabb Habsburg
- 22 Amerigo
- 30 Karácsonyi zenetár
- 32 Karácsonyi díszek saját kézzel

MŰSZÁK VÁRA

- 8 Mecénás a Bécsi kapu téren

ESEMÉNYEK

- 21 Adventi kiállítás a Várban
- 27 Random Trip a Várkert Bazárban

KARIKATÚRA

- 11 Hatvany Lajos

AKTUÁLIS KÖZÉRDEKŰ INFORMÁCIÓK

- 26 Látogatóközpont a palota megújulásáról
- 28 Hírek a Budavári Palotanegyedből

BUDAVÁRI FINOMSÁGOK

- 34 Klasszikus kedvenc

KÖZELKÉPEK

- 35 Keresztrejtvény

BUDAVÁRI SÉTÁK, III. ÉVFOLYAM 10. SZÁM

Kiadja: Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. 1013 Budapest, Ybl Miklós tér 6., 1519 Budapest, Pf. 365
ISSN 2732-0855

Főszerkesztő: Körösi Gábor

Vezető szerkesztő: Tallér Edina Főmunkatárs: Csermely Gábor

A szerkesztőség munkatársai: Bán Blanka Sára, Borbényi Györgyi, Gerner Koppány, Gyarmati Krisztina, Igazság Arnold, Leitner Karina, Nagy Nándor, Németh Mónika, Sándor Zsolt, Serfőző Melinda, Virág Csilla Fotók: Kárász Karolina, Alamy, Fortepan, Shutterstock, PIM, Várkapitányság archívum, Wikimedia Commons

Fejlesztéseinket és programjainkat bárhol és bármikor figyelemmel kísérheti. Kövesse közösségi oldalainkat, tekintse meg *Budavári Történetek* című [online magazinműsorunkat](#) YouTube-csatornánkon, és [iratkozzon fel hírlevelünkre!](#)



hirlevel.nemzetihauszmannprogram.hu

A KÉSZÜLŐDÉS LEGYEN BELSŐ KÉSZÜLŐDÉS

BESZÉLGETÉS ILLÉS DÁVID
REFORMÁTUS ESPERESSEL



Közismert zenészcsaládban nőtt fel, édesapja a legendás Illés zenekar vezetője volt. A Debreceni Református Gimnáziumban érettségizett, majd a Budapesti Teológiai Akadémián szerzett református lelkészi diplomát. 2001 óta szolgál a Budai Református Gyülekezetben mint vezető lelkész. A nemrégiben teljesen megújult Szilágyi Dezső téri református templomban beszélgettünk hitről, emberi kapcsolatokról és a karácsony előtti várakozásról Illés Dávid esperessel.



✿ *A hívő élet az ön életében nem gyermekkori örökség, szülői nevelés hatása, hanem egy fiatal felnőtt személyes döntése volt. Hogyan lett hívő ember, és miként választotta később a lelkészi hivatást?*

Ötödik generációs lelkész vagyok a családban, tehát van egy nagyon erős, régről fakadó elhivatottságunk. Ugyanakkor valóban, a 60-as években, amikor én születtem, a szüleim nem gyakorolták a hitüket, a vallást, nem tartoztak szorosan az egyházhoz. Nem nőttem fel vallásos környezetben, mindaddig, amíg a családi tradícióra rátalálva édesanyám úgy nem döntött, hogy a Debreceni Református Gimnáziumba írat be annak ellenére, hogy az elején nagyon kételkedtem, és húzódoztam ez ellen. Idegen volt számomra a légkör, a vallásosság, az éneklés, a templomba járás, a bibliaolvasás, az Istenről való beszélgetés. Úgy éreztem magam, mint a történet szerinti eltévedt sofőr az autópályán, amikor azt hiszi, hogy nem ő megy szembe a forgalommal, hanem mindenki más. Kezdetben azt éreztem, itt mindenki eltévedt, és csak én megyek jó irányba. De aztán lettek barátaim, akik mind lelkészgyerekek voltak, és valami egészen más miliőt, más attitűdöt, életformát mutattak meg nekem a maguk tizenéves módján is, mint amit korábban tapasztaltam. A szeretettel, egyházas légkör megérintett, és ennek nyomán ott megtaláltam Istent,

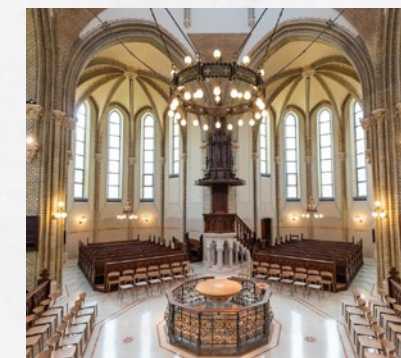


vagy rám talált Isten. Így indult az utam a lelkészi szolgálat felé.

✿ *Van egy másik, szavakon túli világ is, a zene, amely gyermekkortól máig fontos része az életének. Milyen szerepe van a zenének az ön és a református közösség mindennapjaiban?*

Bár édesapám, Illés Lajos, az Illés együttes vezetője volt, otthon ritkán hallhattuk zenélni. A munkabeosztása nem volt szokványos. Délután indult el dolgozni, és hajnalban érkezett haza. Amikor megjött, mi már aludtunk, amikor felébredtünk, ő még pihent. Tudtuk, hogy zenéket ír, néha hallottuk, hogy komponál, zongorázik vagy énekel a szobájában, ismertük a zenekara tagjait, de mi éltük a mindennapi gyerekek életét, a

✿ *A felújítás után a templom korszerű technikával felszerelt, ám a hagyományait őrző épület lett*



pasaréti vadaskerti erdő mellett csatangoltunk, bicikliztünk, ha volt hó, szánkóztunk. Vitathatatlan, hogy a zene fontossága és szeretete a családomtól ered. A mai napig szeretek koncertre járni, és szeretek magam is zenélni, akár a saját jókedvemre, akár itt, a gyülekezeti zenekarban. Ebben van is rendszeresség, hiszen minden héten megadatik, hogy egy-két órát közösen muzsikáljunk. Szerintem a kereszténységben a zenének nagyon nagy szerepe van. Isten

**„FONTOS, HOGY NE CSAK ISTENRŐL
TUDJAK AZ EMBERNEK BESZÉLNI,
HANEM AZ EMBERREL IS ISTENRŐL.”**



„NE ARRA FIGYELJÜNK, HOGY MIRE HÍV BENNÜNKET A FOGYASZTÓI TÁRSADALOM, HANEM HOGY BELÜL MIRE VAN HÍVÁSUNK.”

legcsodálatosabb ajándéka az ember számára, mondta Luther. Igen, szerintem is, ez egy nagy ajándék. A gyülekezetünkben két egymástól jól elkülöníthető stílusú közös muzsikálás, éneklés valósul meg. A vasárnap délelőtti istentiszteleten a klasszikus református énekeskönyvi hagyományokra alapuló orgonazene és istentisztelet folyik, míg az esti istentiszteleten most már húsz éve modern keresztény énekeket dolgozunk fel a gyülekezeti tagokkal. De mindkét esetben a legfontosabb az, hogy együtt éneklünk, élő zenével. Mindenki szabadon eldöntheti, melyik áll közelebb hozzá, melyik az a stílus, amely közelebb tudja vinni őt Istenhez.

✂ **A teológián kívül élete egy pontján fontosnak tartotta, hogy néhány más hivatásban is jártasságot szerezzen, így lett többek között mentálhigiénés lelkigondozó és lelkivezető is. Hogyan egészítheti ki a lélektani elmélyültség a teológiát?**
A teológiaoktatás az én időmben, hogy így mondjam, kicsit egyoldalú volt. Nagyon sokat tanultunk Istenről, de keveset az emberről. Felkészített az egyetem a lelkészi szolgálat-



most pedig épp mediációt tanulok az egyetemen, még így, őszülő fejjel is. Számomra erőforrás, amikor tanulhatok, és fontos, hogy ne csak Istenről tudjak az embernek beszélni, hanem az emberrel is tudjak Istenről beszélni. A lelkigondozás, a lelkivezetés, az, hogy a nehéz élethelyzetekben jól tudjunk az emberek mellé állni, a párkapcsolati konfliktusokban tudjunk segíteni, nagyon fontos része a lelkészi munkának.

✂ **A karácsony és az azt megelőző várakozás minden hívő ember életében az év legfontosabb időszak. Olyan, mint egy energiaforrás a hideg és sötét évszak közepén. Hogyan foglalná össze ennek az időszaknak a lelküzenetét a ma embere számára?**
A ma emberében rengeteg a szorongás, a blokk, sok elvárás és megfelelési kényszer gyülemlik fel ilyenkor legtöbbünkben. Nagy hangsúly terelődik a külsőségekre, és túl sokat várunk a környezetünk visszajelzéseitől. Én azt mondom, ne arra figyeljünk, hogy mire hív bennünket a fogyasztói társadalom, hanem hogy belül mire van hívásunk az ünneppel kapcsolatosan. Ússzunk szembe az árral, és a rohanásból legyen inkább megállás. Figyeljünk magunkra. A készülődés ne csak a bevásárlólisták kipipálásából álljon, hanem legyen belső készülődés. Tapasztaljuk meg, milyen az, amikor fel tudjuk készíteni a szívünket, a belső énlünket az ünnepre. A legnagyobb érzés, ha el tudjuk érni, hogy legyen csendünk. Isten nyelve a csend. Van nekünk egy szlogenünk itt a gyülekezetben. Mielőtt elindulsz, állj meg. Maradj csendben, nézz körül, láss rá önmagadra. A figyelő csendben kitisztul minden, és közelebb kerülünk önmagunkhoz, az életünkhöz és talán Istenhez is.

✂ **A Szilágyi Dezső téri református templomot nemrégiben teljesen felújították. A több mint másfél éves munkálatok befejezése után ön egy alkalommal úgy fogalmazott, hogy templomukat nem önmaguknak újítják fel, hanem a jövő gyülekeze-**

tének. Annak a közösségnek, amelyben nagy hangsúlyt kap a személyesség, a bizalom és a nyitottság. Miért fontosak ezek az értékek az ön számára, és miért fontos nekünk, ma élőknek oly módon is gondot vi-selnünk a jövő nemzedékekre, hogy például egy 125 éves műemlék templomot megőrizzük számukra?
Műszaki szempontok miatt is feltétlenül fontos és indokolt volt a felújítás. Technikailag próbáltuk a műemléki keretek között minél korszerűbbé tenni az épületet. Így mára már modern kivetítőrendszer működik, van kamerafelvételi lehetőségünk, adó-tak a körülmények közvetítésekre is, automatikus szabályozórendszereket telepítettünk az épület egészére. Új padlózatot is kapott a templom, nevezhetjük akár „okostemplomnak” is, fűtése, hűtése és szellőztetése teljesen automatizált. A Szilágyi Dezső téri református templom a majdnem kétéves felújítási munkálatok után korszerű technikával felszerelt, ám a hagyományait őrző épület lett. Fontos szempont volt, hogy a hely megőrizze régi tradícióit is. Összetett feladat egy ilyen nagy múltú műemléket úgy felújítani, hogy megfeleljen a kor elvárásainak is, de vissza tudja nyerni régi fényét, meg tudja őrizni a hagyományait. A tradíció fontos a közösségépítés szempontjából. Ne-



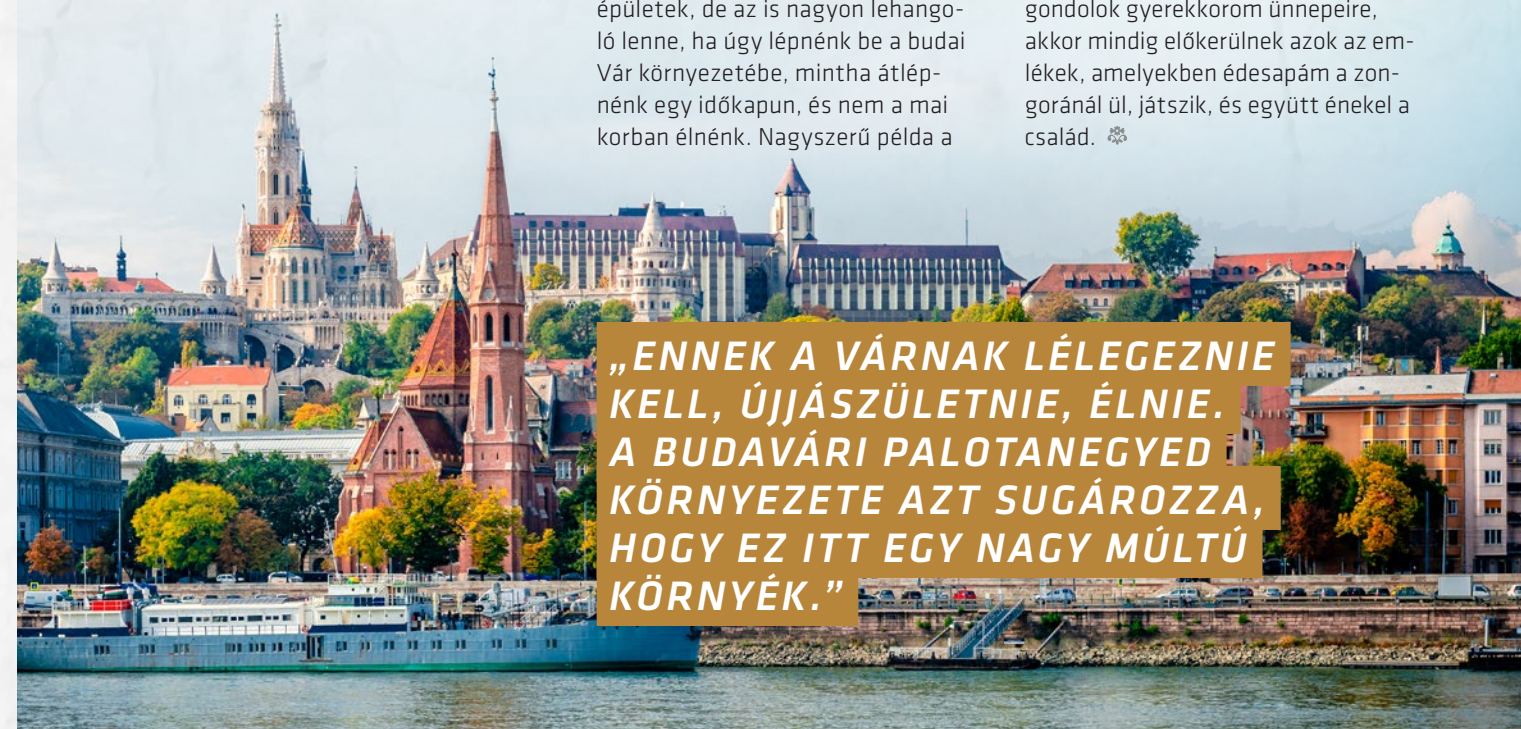
✂ **Ilés Dávid 2001 óta szolgál a Budai Református Gyülekezetben vezető lelkészként**

künk, az idősebb generációnak már nem önmagáért, a saját hétköznapi-jaiért és ünnepeiért fontos, hogy a templomunk egy patinás, ám korszerűen felszerelt épület legyen, hanem azért a reménységért, hogy ha mi elmegyünk innen, lesz, aki be fog ülni a templomba, lesz, akinek fontos, hogy tovább éljen a hit és a múlt emlékezete. A tradíció a hit továbbadása. Abban van a reményünk, hogy ez a templom nem fog kiüresedni.

✂ **Mintha ez a szemlélet tükröződne a Budavári Palotanegyedben is, sorra újulnak meg a régmúltunk épületei. Ön szerint mi a jelentősége a történelmi örökségünk, például a történelmi terek, épületek megőrzésének?**
Ennek a Várnak lélegeznie kell, újjászületnie, élnie. Ám idegenül hatnának a teljesen modern, ide nem illő épületek, de az is nagyon lehango-ló lenne, ha úgy lépnénk be a budai Vár környezetébe, mintha átlép-nénk egy időkapun, és nem a mai korban élnénk. Nagyszerű példa a

korszerűség és a tradíció egyensú-lyára a megújult Karmelita kolostor. A műemlékvédelem és a rekonstruk-ció találkozik a felfrissült, újraéle-dő terekben, épületekben, a kortárs és a történelmi építészet találkozá-sa ez, a korszerű technika és a korhű műemlékvédelem ötvözete. A Bu-davári Palotanegyed környezete azt sugározza, hogy ez itt egy nagy múltú környék, ahol jó a kis utcákon elveszni, ugyanakkor úgy léphetünk be egy-egy helyiségbe, hogy látni, érezni, tapasztalni lehet, hogy át-gondolt és a mai kornak megfelelő enteriőr vesz körül. Nekem a Várkert Bazár az egyik kedvenc környékem, szeretek ott sétálgatni a kutyám-mal, az elszigetelt Covid-időkben sok erőt meríthettem ebből a kör-nyezetből. Naponta többször is ki-jártam ide, hogy feltöltődjek.

✂ **Ha visszagondol a gyerekkori ka-rácsonyaira, van kiemelkedő, meg-határozó emléke?**
Ha konkrét emléket kell felidéz-nem, az a karácsony jut eszembe, ami-kor egy különleges ajándék várt a fa alatt, megkaptam az első kiskutyá-mat, egy vizslát. Ha általánosságban gondolkodom gyerekkorom ünnepeire, akkor mindig előkerülnek azok az em-lékek, amelyekben édesapám a zon-goránál ül, játszik, és együtt énekel a család. ✂



„ENNEK A VÁRNAK LÉLEGEZNI KELL, ÚJJÁSZÜLETNIE, ÉLNI. A BUDAVÁRI PALOTANEGYED KÖRNYEZETE AZT SUGÁROZZA, HOGY EZ ITT EGY NAGY MÚLTÚ KÖRNYÉK.”

MECÉNÁS A BÉCSI KAPU TÉREN



Székelly Aladár: Hatvany Lajos portréja, Petőfi Irodalmi Múzeum

A századelő és a huszadik század első fele irodalmunk tagadhatatlanul pezsgő időszaka volt. Élénken gyarapodott a kulturális kiadványok, folyóiratok, magazinok száma, melyek közt a *Nyugat* volt a zászlóshajó. A szalonok, kávéházak megteltek írókkal, költőkkel, festőkkel, színészekkel. Ez a gazdag kulturális élet nem működhetett volna szervező, irányító erők, világítótornyok nélkül. Ezek egyike volt a Bécsi kapu tér 7. alatt álló palota, s annak lakója: a mecénás, Hatvany Lajos.



ÍRÓ, KUTATÓ, KRITIKUS

Művészetpártoló, kultúrátámogató családi háttérből érkezve Hatvany Lajos Budapest mellett Angliában, Franciaországban és Németországban is járt egyetemre, s bár élete során sokat ingázott Magyarországon és más országok között, doktori címét itthon szerezte meg. Tanulmányai során nagy hatással volt rá az író, irodalomtörténész Gyulai Pál, és már ifjúkorától kezdve mindenél jobban foglalkoztatta Petőfi művészete. 1947-es hazatérte után a budapesti bölcsészkaron kapott

tanári katedrát, és itt is fejezte be nagyívű művét Petőfi életéről és munkásságáról. De fontosnak tartotta, hogy saját társadalmi rétege is megjelenjen az irodalomban, s lehetőség szerint minél hitelesebben.

„A gazdagság épp oly állapot, mint az egészség, a betegség, a fiatalság vagy a szegénység. Mindez életállapotoknak van lírájuk, kritikájuk, drámai vagy regényes földolgozásra lehetőségük. Van mindeniknek megfelelő világnézete, – természetes tehát, hogy van a gazdagságnak is.

A szegénység Hesiodus és Juvenalis óta egész Sebestyén Károlyig,

ki szegény, gondoktól fővő fejről oly meghatóan beszél a kritikájában, a szegénység, mondom, irodalmilag minden oldalról meg van világítva. Ellenben a gazdagság, minden egyéb jó oldalát mellőzve is, kevés lévén a kapitalista író, még alig kiaknázott irodalmi érték. Ezért anyagilag független ember, ha ír, ne adja a műszegénnyt, hanem vigye bele írásába kivételes helyzete összes dokumentumait.” (Hatvany Lajos: Válaszok. D. Nyugat, 1910/6.)

Mindezek mellett rendszeresen írt kritikákat is. Fontosnak tartotta az olvasó személyes izlésé-

nek térnyerését. Munkássága miatt 1959-ben Kossuth-díjjal tüntették ki, 1960-ban, egy évvel halála előtt pedig az MTA levelező tagjává választották.

HATVANY SZALONJA

Hatvany Lajos 1932-ben vásárolta meg a Bécsi kapu téren álló palotát, melynek homlokzatát ókori filozófusok és költők, például Cicero, Szókratész, Vergilius faragott képmásai, és a tudományok, művészetek allegóriái díszítik. Ezek a palota egy korábbi tulajdonosának, 1807-es átépíttetőjének, Grigely Józsefnek az ötlete alapján készültek. Grigely a jezsuita főgimnáziumban tanított latin irodalmat és poétikát, így szinte régi ismerősként köszönthette otthona homlokzatán az auktorokat.

Ezen a díszes, az irodalom dicső múltját megidéző kapun belépve a látogatók gyakran a jelen dicső irodalmának társaságában találhatták magukat. Ebben a palotában tartotta ugyanis Hatvany híres vasárnap esti vacsoráit, ahol előbb vagy utóbb a korszak összes fontos és kevésbé fontos írója-költője megfordult. Az ismerkedésnek és az eszmecserének egyaránt fontos helyszíne

volt a báró otthona, a korabeli irodalom arculatát formáló találkozó-sok terepe. Vendégeskedett itt többek között Tóth Árpád, József Attila, Márai Sándor, Kosztolányi Dezső, Ottlik Géza és a közeli jóbarát, személyes pártfogolt, Ady Endre is. Azt beszéltek, hogy Karinthy Frigyesnek Hatvanyék külön paplant tartottak fenn, olyan gyakran éjszakázott náluk, mikor összetűzött feleségével, Böhm Arankával.

De nem csak a hazai irodalom szálai futottak össze a Bécsi kapu téren: 1935-ben egy nagy fogadás keretein belül Thomas Mann vendégeskedett Hatvanyánál. A német szerzőóriás ekkor találkozott személyesen Kerényi Károly vallástörténésszel, akivel már egy éve leve-

Hatvany Lajos híres vacsoráin a korszak összes költője, írója megfordult.

leztek, s tárgyalták meg a *József és testvérei*-tetralógia mítoszvilágát. Mann itt ismerkedett meg József Attilával is, akinek a költészetére, világnézetére nagy hatással volt a találkozás. Az irodalom pedig csak

☑ **A budai Bécsi kapu 7. a tér egyik legszebb háza. 1741-ben épült, középkori maradványokra**



Bécsi kapu tér, 1970, Fortepan / Szabó Lóránt



1935, Petőfi Irodalmi Múzeum

☑ **Thomas Mann (balra) többször is megfordult Hatvany Lajos otthonában**

egyike volt a szalonba befészkelő műzsáknak. Egy évvel később, 1936-ban ismét Budapesten, a Hatvany-palotában járt Thomas Mann, ekkor Bartók Béla szórakoztatta zongorajátékával a társaságot, már egy sokkal szűkebb körben.

Igazi kulturális csomópont volt ez, ahonnan Hatvany gondosan igazgatta a meghívások, bemutatások, összekötések révén a magyar művészeti szcénát. Otthona méltó helyszíne volt ennek, és egy igen impozáns, mintegy 15 ezer kötetes könyvtárnak is. Ezt Hatvany a második világháború idején egy Duna menti pincébe vitette, de még így sem tudta megóvni – egy robbanás nyomán betört a víz a pincébe, és tönkretette a könyvgyűjteményt.

AZ IRODALOM-SZERVEZŐ BÁRÓ

A személyes kapcsolatokon túl intézményesebb keretek között is egyengette a magyar irodalom útját: számos folyóirat alapításánál volt jelen, ezek közül a legkiemelkedőbb a *Nyugat*. A kulturális mérőföldkőnek számító folyóirat 1908-as megjelenésétől kezdve Hatvany nemcsak anyagi támogatást nyújtott (noha az is kétségtelenül elengedhetetlen volt a lap szárnybontogatásához), hanem szerkesztői-kritikusi tevékenységét is folytatott. A lap



1901, Petőfi Irodalmi Múzeum

▶ **DÚSGAZDAG, MŰVELT CSALÁD**

Báró Hatvany Lajos gazdag cukorgyáros családba született. Ennek ellenére élete során nem gazdasági vizekre evezett, hanem a művészeteket választotta, hasonlóan testvéréhez, Hatvany Ferenchez, aki festészettel foglalkozott. Hatvany Ferenc gazdag műgyűjteményében Cézanne, Renoir és Manet képei is megtalálhatók voltak, de saját jogán is széles ismertségre tett szert posztimpreszionista képeivel. Maga is a Várban, az Ybl-házban lakott. A család gazdasági ügyeit Hatvany Bertalan vezette, aki emellett a keleti kultúrák és nyelvek kutatója, nagyhatású orientalista volt.

◀ **Hatvany-Deutsch Sándor fiaival, Ferenczel és Lajossal az 1890-es évek második felében**

munkáját 1911-ig kísérte. A *Nyugat* nem az aktualitásokra reagálva, hanem azoktól hátralépve, a napi politikától elzárkózva, a hangsúlyozott minőség – már-már elitizmus – esztétikai mércéje mentén publikált. Ez elsősorban Osvát Ernő szerkesztői gyakorlatának köszönhető, s részben az e fölötti nézeteltérésük okozta a törést Hatvanyval. A báró ugyanis előrébb helyezte volna a népszerűség szempontját, a már befutott, és sokak által szeretett szerzők, például Gárdonyi Géza, Tömörkény István vagy Bródy Sándor szerepeltetését. Osvát az új, ismeretlen tehetségek felfedezését és az esztétikai minőség megőrzését helyezte mindezek fölé. Először az újság hasábjain feszültek egymásnak: Hatvany Adyn keresztül ismert szerzőknek tett fel kérdéseket, mellyel Osvát szerkesztői gyakorlatának bírálatát próbálta kicsikarni. A válaszok mellett saját személyeskedő cikkét is megjelentette, melyre Osvát Ernő hasonlóképpen válaszolt. Ekkor Hatvany új szintre vitte a konfliktust, és vívópárbajra hívta Osvátot, aki megsebesítette a homlokán. Megtört az egykori alapítók közötti egyetértés, Hatvany otthagyta a lapot. Egy ideig Osvát neve sem szerepelt az impresszumban, mégis pontosan látszott, hogy az ő szerkesztési elvei érvényesülnek.

Mindez persze nem tántorította el a szerkesztői munkától Hatvanyt, csupán új folyóiratokhoz



1933–38, Petőfi Irodalmi Múzeum



Székelly Aladár: Ady Endre, 1912, Petőfi Irodalmi Múzeum

▶ **A Nyugaton ismerkedett meg Ady Endrével is, akinek egyik legfőbb támogatója és méltatója lett**

terelte. Számos kiadvánnyal dolgozott élete során, szerkesztői, főszerkesztői szerepét komolyan vette: nemcsak anyagilag támogatta a megjelenéseket, hanem ötletekkel és építő kritikával is. 1917-ben a Hatvany-Deutsch-cég megvásárolta a még 1850-ben alapított politikai napilapot, a *Pesti Naplót*. Hatvany modernizálta a lapot, így az, amikor

◀◀ **A Nyugat alapítójának otthonában kezdő és sikeres írók, költők élvezhették a művelt és az önzetlen házigazda támogatását**



1920-ban a báró egy újabb külföldre költözése okán Miklós Andor tulajdonába került, az *Est-lapok* reggelente megjelenő lapja lett. (Délben követte *Az Est*, este pedig a *Magyarország*.)

Hatvany a magyar irodalmi élet sokoldalú személyisége volt a huszadik század első felében. Maga is írt szépirodalmat, irodalomtörténetet, kritikát. De hatása nemcsak közvetlen műveiben mérhető, hanem ott is, ahol nehezen érhető tetten: a személyközi kapcsolatok egyengetésében. Mecénási tevékenysége nem csak az általa finanszírozott folyóiratokat virágoztatta fel: rengeteg szerzőt személyesen is támogatott, Ady Endrét egy életen át. Petőfi mellett róla írta legfontosabb irodalomtörténeti munkáit. Ady maga így ajánlotta Hatvanynak *Hunn, új legenda* című versét: „Hatvany Lajosnak küldöm szeretettel és hálával azért, mert szeret, bánt és félt.” De ezt a korszak irodalma is mondhatta volna a báróról, ha beszélni tudott volna: hogy szereti, bántja, de leginkább féltve egyengeti útját. ☘

HATVANY LAJOS



Hatvany Lajos (1880–1961) magyar író, kritikus, irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja; „az utolsó mecénás”. Nemcsak kutatta, hanem művelte is az irodalmat. Angolul és németül is publikált, de elsődlegesen magyar író volt: több regénye és színműve jelent meg. Kedvelt témája volt a korabeli magyar polgárság, annak feléledése és mindennapjai. Mivel behatóan ismerte a közeget, alkotásai gyakran egyértelműen kitapintható kritikaként is íródtak.

Gaál Tibor grafikusművész, Magyar Arany Érdemkeresztrel kitüntetett portrékarikaturista. Évek óta dolgozik *Nagy magyarok* című portrészorozaton, melynek darabjai történelmünk máig ható alakjait idézik meg. Rendszeres rovattal jelentkezik magazinunkban.

NÉPEK ÉS KOROK TÉLI ÜNNEPE



Az év utolsó hónapja összejövetelekben, ünneplésben gazdag időszak. Így volt ez mindig is: az ókori Rómában a Szaturnáliát ünnepelték ekkor, a pogány népek a Nap születését köszöntötték. Természetes igénye az embernek, hogy az év legsötétebb hónapjában, a legrövidebb napokhoz közeledve fényt és együttlétet csempésszen az életébe. Utazásra invitáljuk az olvasót a téli ünnepekör legérdekesebb hagyományainak világába. Bepillantunk a földkerekség különböző népeinek szokásaiba és a magyar folklór elfeledett vagy épp eredetüket tekintve homályba vesző hiedelmeibe.



➤ Ausztráliában karácsonyeste érzékelik a Mikulást, ám itt ilyenkor meleg nyár van, a szarvasok helyett kenguruk húzzák a szánt

A hogy a mondás tartja: ahány ház, annyi szokás, és ez nem is lehetne igazabb máskor, mint az ünnepi időszakban: milyen halászlé kerül az asztalra? Hogyan fogyasztjuk a töltött káposztát? A Jézuska hozza a gyerekek ajándékát, vagy az anygalka, esetleg a Mikulás? Ahogy minden család szokásai különbözőek, úgy az évszázadok során minden nép más és más hagyományt alakított ki az ünneplésre, melyek, akárcsak az adventi kalendárium nyitogatása, az egész december végigkísérik.

Gyakran nagyon nehéz kinyomozni, mi is az eredete egy-egy szokásnak, hiszen azok a történelem homályába vesznek, és sokszor több történet is kapcsolódik hozzájuk. De talán nem is az eredet felfejtése a fontos, hanem az ünnepi hangulat átélése.

HOGYAN KERÜL UBORKA A FÁRA?

Amerikában például széles körben elterjedt vélekedés, hogy a németek karácsonykor egy kovászos uborkát ábrázoló díszet rejtenek el a fán. Ennek nyomán az amerikaiak rákaptak a szokásra, és 24-én este elrejtették egy kis uborkát a karácsonyfán. Aki másnap reggel megtalálja, az eggyel több ajándékot kap, vagy egész jövő évben szerencsés lesz – háza válogatja. A németek előtt azonban sokáig ismeretlen volt a szokás, csodálkoztak is a kérdéseken, hogy miért csinálnának ők ilyet. A szokás egyértelműen az Egyesült Államokból



Ausztráliában a családok gyakran a szabadban, piknikezve ünneplik a karácsonyt.

ered, de kevésbé egyértelmű, hogyan: van, aki szerint ez egy ügyes, 19. század végi marketingfogás volt a kovászos uborka népszerűsítésére. Egy másik történet szerint a polgárháborúban, 1864-ben esett foglyul a bajor származású John C. Lower. Az andersonville-i börtönben éhezett-szomjazott, és végső elkeseredésében karácsony estéjén egy szem kovászos uborkáért könyörgött a börtönőrhez. Az őrnek megesett rajta a szíve, és adott neki egy uborkát – később Lower az uborka csodálatos erejének tulajdonította, hogy erőre kapott, és élve megmenekült a fogságból. Hazatérte után minden évben elrejtett egy uborkát a családi fán, hogy aki megtalálja, azt egész évben szerencse kísérje. A szokás,

noha eredetileg nem Németországból származott, visszaszivárgott oda. Annyira megtetszett a hagyomány a németeknek, hogy ma már sokan raknak maguk is uborkát a fára, és az üvegfújó mesterségéről híres, karácsonyi díszeket is gyártó turingiai Lauscha városában évente 50 ezer üveguborkát gyártanak – ez a legnépszerűbb díszük a Mikulás után!

MIVEL ÉRKEZIK A MIKULÁS?

A Mikulás, az ajándékot hozó Szent Miklós minden kisgyermek legjobban várt vendége, nálunk december elején. Van, ahol karácsonykor hozza az ajándékot, van, ahol korábban – de mindenhol várják az égen átsuhanó szánját. Azt azonban nem mindenhol rénszarvasok húzzák. Ausztráliában karácsonyeste érzékelik, ahol ilyenkor nyár van, és igen meleg is – érthető hát, hogy szarvasok helyett fehér kenguruk húzzák a szánt. A családok is a tengerparton ünnepelnek, az ünnepi vacsorát piknikezve fogyasztják el.

Nálunk és sok európai országban december 6-án jön a Mikulás.



JÓLAKÖTTURINNT, AZ ÖRDÖGI MACSKÁT AZÉRT TALÁLTÁK KI A 19. SZÁZADI IZLANDI GAZDÁK, HOGY MUNKÁSAIKAT ÖSZTÖNÖZZÉK A GYAPJÚ FELDOLGOZÁSÁRA.

Az olaszoknál viszont január 6-án, vízkeresztkor hoz ajándékot a jóságos boszorkány, Befana. A mi gyermekeink december elején fényesítik ki a csizmákat, és várják a Mikulást. A holland gyerekek is kikészítik a csizmáikat a kandalló elé vagy az ablakpárkányra. A szépen kipucolt lábbelikbe pedig szénát és répát tesznek. Persze nem a Mikulásnak szánják, mint az amerikai gyerekek a sütit és a tejet karácsonykor. Helyette a Mikulás, vagy ahogy ők nevezik,

Sinterklaas lovainak. Az eleségért cserébe Sinterklaas segítői, a Kormos Péterek külön kis ajándékot vagy édességet hagynak a gyerekeknek.

MI LESZ A CSÍNYTEVŐKKEL?

Vigyázniuk kell azonban a rossz gyerekeknek – itthon virgácsot és szenet kapnak, akik évközben huncutkodtak, Sinterklaas segítői viszont bedobják őket egy zsákba, és egy egész

évre elviszik Spanyolországba, hogy móresre tanítsák őket. Ausztriában a Krampusz kíséri a Mikulást, aki egy hatalmas, rongyokba öltözött, láncokat csörgető, nagy szarvú szörny, és csínytevő gyerekek után kutat. Az osztrák városi ünnepek elengedhetetlen szereplője a Krampusz, nagy műgonddal készítik el a parádékhoz a jelmezt és a maszkot.

Talán még a Krampusznál is ijesztőbb Jólakötturinn, az izlandi utcákat járó, óriás méretűre nőtt, ördögi macska, aki felfalja azokat, akik nem kaptak karácsony előtt új ruhát – őt a 19. századi gazdák találták ki, hogy munkásaikat ösztönözzék az az évi gyapjú feldolgozására. Jólakötturinn gazdája Gryla, az óriásasszony és 13 csínytevő gyermeke – ők az embereket zargatják éjszaka. Karácsonyhoz közeledve minden éjjel másikk bukkan fel és követ el valami huncutságot – megissza a tejet, piszkálja a birkákat, ellopja és összenyalogattja a fakanalakat vagy csapdossa az ajtókat.



Csínytevő, sőt rosszindulatú apróságok a görög kallikantzaroszkok is. Ők egész évben a föld alatt élnek, és a világot tartó fa törzsét igyekeznek elfűrészelni – csak december 25. és január 6. között jönnek fel a felszínre,



➤ Az ókori Rómában a Szaturnáliát december 17-én, a téli napforduló idején ünnepelték, Saturnusz isten tiszteletére

a falvak lakói egy nagy tállal vagy kancsóval járták az utcákat, a tálban pedig forralt, fűszerezett bor, sör vagy cider volt. Minden ajtónál énekeltek, és megkínálták a ház urát az italból, aki ezután vagy töltött még nekik, vagy étellel látta őket vendégül. Észak-Anglia és Skócia egyes részein még ma is találkozhatunk ezekkel a vidám társaságokkal, az ország – és a világ – többi részén azonban elterjedtebb az ital nélkül, csak karácsonyi dalokat énekelve házról házra járás. Az pedig egyből eszünkbe juttathatja az itthon, főként a Dunántúlon szokásos regölést. Karácsony másnapjától vízkeresztig róják az



hogy az embereket bosszantsák. S hogyan lehet ellenük védekezni? Egy szitát vagy szűrőt kell az ajtó előtt hagyni. A kis manók egész éjjel a lyukakat fogják rajta számolni – más hagyomány szerint pedig, ha háromig elszámolnak, meg is ölik magukat, hiszen a hármasszent szám, így nem vehetik a szájukra. De elijeszti őket a fény is: szerte a Balkán-félszigeten ezért égetnek farönköt a kandallóban, hogy nehogy

A briteknél szokás volt égett farönköt az ágy alá tenni, a hiedelem szerint védelmet nyújtott.

a kéményen át be tudjanak jönni a házba a kis ördögfiókák.

A kandallóban a téli napforduló ünnepén égetett farönk még számos nép hagyományai között felbukkan, például az Egyesült Királyságban is. Itt minden bizonnyal a kelta időkig nyúlnak vissza a hagyomány gyökerei, amikor is a fény visszatértét, a világosság újjászületését biztosították így. Az évszázadok során szokás volt a leégett rönköt kivenni a kandallóból és az ágy alá helyezni, hogy ártó szellemektől, a villámlástól vagy váratlan tűztől védje az alvókat.

VARÁZSLATOS ÉNEKEK

Az angoloknál talán még nagyobb népszerűsége van, mint bárhol máshol a világon, a filmekből is ismerős, házról házra járó éneklésnek. Ez már a középkorban sem volt másképp:

utcákat, és mindenhol az énekükért cserébe ajándékot kapnak. Ez a szokás még a kereszténység előtti, ősmagyar időkbe nyúlik vissza, amikor a sámánok énekmondó segítői voltak a regösök, akik gyakran a ráolvasásokat kísérték kántálásukkal. Manapság főleg jókívánságokat tartalmazó, bőséget hozó regösdalokat énekelve idézzük meg a szokásokat.

Az ünnepi időszak hagyományai közt külön csoportot alkotnak azok, melyek a jövő évi jó szerencse biztosításáról, a következő évi események megjövendöléséről szólnak. Itthon egy ilyen, talán kevésbé ismert népszokásunk az újévkor állított fokhagyma-kalendárium: december 31-én 12 gerezd fokhagymát kell kirakni, és ezekre sőt hinteni. A 12 gerezd az év 12 hónapját jelenti, és amelyik fokhagymán a só reggelre átnedvesedik, az a hónap bizony sok esővel fog járni a következő évben. ✂

ZÜZÜ A KARÁCSONYFA ALATT



Megérkezett a tél annak minden szépségével és bájával együtt, s bár ilyenkor kicsit didereg a világ, a Magyar Nemzeti Galéria legszebb képzőművészeti alkotásai között biztosan felmelegszik az ember lelke is. Csók István *Züzü a karácsonyfa alatt* című, 1914-ben született képe a magyar festészet egyik legszebb, témába illő alkotása, amely kivételesen megtekinthető egész decemberben a múzeum állandó kiállításán.

A karácsony a huszadik század elejére egyházi ünnep mellett családi ünneppé is vált. Mivel ekkortájt indult meg az érdeklődés a gyerekek sajátos érzelmi és szellemi világa, a gyerekkor lélektana iránt, a család legkisebb tagjaira is egyre nagyobb figyelem helyeződött, és az addig Szent Miklós napjához kötődő ajándékozás karácsonyra került át. Érdekes adalék Csók festményéhez, hogy 1906-ban alakult meg a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, amely alapvetően pedagógiai, jogi, lélektani és gyermekvédelmi tevékenységet folytatott, ugyanakkor a képzőművészet személyiségfejlesztő hatását is hirdette.

Csók István családjá számára kettős jelentőséggel bírt az ünnep, ugyanis 1909. december 21-én született meg feleségével, Nagy Júliával egyetlen közös, imádott kislányuk, Juliette, akit beceneve után legtöbbször Züzüként ismerünk. Szülei őt tekintették életük legszebb karácsonyi ajándékának. A művész idézve: „Soha életemben, sem azelőtt, sem azóta nem voltam ilyen boldog!” A bájos kislány érkezése nagy változást jelentett az akkor 44 éves festő számára: leszámolt a párizsi életével, hazaköltözött, és addigi nagy volumenű kompozícióit



A FESTMÉNYEN EGY VARÁZSLATOS MESEVILÁG RAJZOLÓDIK KI. ÖSSZEMOSÓDIK VALÓSÁG ÉS FANTÁZIA.



A festő 1910-ben hazatért Párizsból, érett festészettel lépett a hazai közönség elé. A *Züzü kakassal* című festmény 1912-ben született

szerepelnek az ekkortájt készült alkotásain.

A *Züzü a karácsonyfa alatt* című festményen egy varázslatos mesevilág rajzolódik ki, a valóság és a fantázia összemosódik. A gyermek rendkívül élethűen megfestett anyagi külsejű babáival épp teadélután imitál, mögötte a dúsan feldíszített karácsonyfa ragyogja be a szobát angyalokkal és betlehemmel. A porcelánfejű babák alakja alig különbözik Züzütől. Érdekes egy pillantást vetni a háttérben megbúvó tükörre is, amely mintha új dimenziót nyitna a valóságból egy gyermeki mesevilágba. A karácsonyfa szinte családtagként jelenik meg a képen – épp, mintha a gyermek Jézus is beköltözött volna a lakásba, még bensőségesebbé varázsolva a hangulatot.

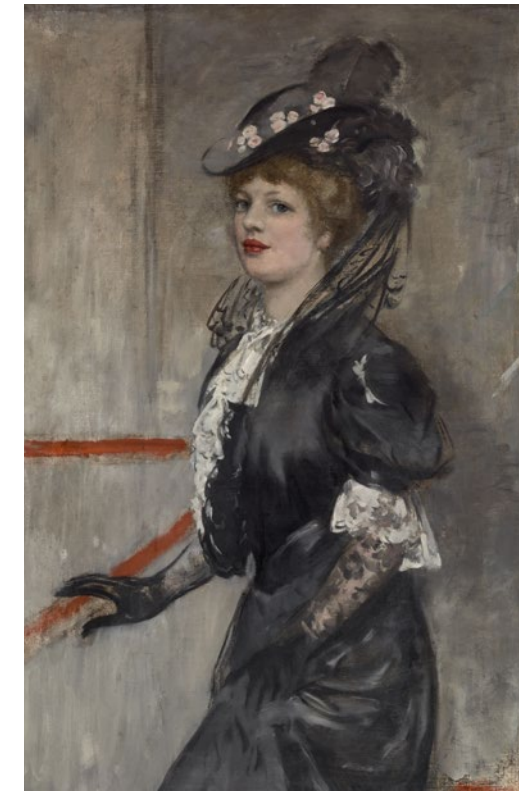
A későbbiekben aztán a kis Züzüből nagylány lett, és a ciklus utolsó, *Hiszek egy Istenben* című képén már minden valószerűség szerint a konfirmálásának emlékét örökítet-

A festőművész élete első felében rövidebb szakaszokban kötődött a fővároshoz. Párizsból hazaköltözve 1917 és 1923 között Budán élt.

képek követnek, majd 1914-ben született meg a most élőben is megtekinthető *Züzü a karácsonyfa alatt*. Csókot minden bizonnyal inspirálták a francia Pierre-Auguste Renoir, valamint a nagybányai művésztelep kiemelkedő alakja, Ferenczy Károly gyermekportréi, de Rippl-Rónai József is előszeretettel aknázták ki ezekben az éveiben a bensőséges otthon tematikáját. Csók István Párizsból hazatelepülve a Népszínház utcába költözött családjával – ez volt az első pesti lakásuk. Az otthon és annak jellegzetes, jól megválogatott tárgyai gyakran

te meg Csók. A művész legnehezebben a lányáról készült alkotásaitól vált meg, és szép kapcsolatukat a felesége elvesztése is elmélyítette: Nagy Júlia huszonöt év házasság után hunyt el, Züzü 19 éves korában. A közérdeklődés egyébként előszeretettel követte a Züzü-ciklus után is a hölgyet: Csók Júlia 1935-ös esküvője az epreskerti műteremben volt, nem sokkal apja 70. születésnapja előtt, melyet hatalmas sajtóérdeklődés övezett.

Züzü (Csók Júlia) 1970-ben halt meg, Tatabányán.



Csók István Nagy Júliát (1882–1928), a Schlick-gépgyár főmérnökének lányát vette feleségül 1903 körül. Fiatal feleségéről több portréfestményt is készített

Ferenczy Károly Csók Istvánról festett arcképe 1894-ben készült. Két évvel később, 1896-ban, a művész csatlakozott a nagybányai festőcsoporthoz. Az alkotóműhely tagja volt Csók István is



A LEGMAGYARABB HABSBURG

Verseggy Ferenc költőtől tanult meg magyarul. Alig volt huszonhat éves, amikor a kor legnagyobb zeneszerzője, Beethoven az ő hívására a budai Várba érkezett, és koncertet adott a Karmelita kolostorban. Neki köszönhetjük a Margitsziget parkosítását.

Életét családi tragédiák nehezítették, miközben több mint öt évtizeden keresztül volt az ország népszerű, köztiszteletben álló nádora. Ki volt József Antal János főherceg, aki noha Habsburgnak született, mégis oly mélyen rokonszenvezett a magyar néppel?



ÚJ NÁDOR SZÜLETIK

„A nemzet még nem ocsúdott föl a gyászból, amelybe néhai nádorának, Sándor Lipót főhercegnek tragikus tűzhalála borította, s a fájdalmat fokozza a szeretet és a ragaszkodás, amellyel a király szerencsétlenül járt öccsét, az első főherceget, aki a nemzettel együtt tudott érezni, körülvették. Az új helytartót, Sándor Lipót legközelebbi öccsét mindenki azzal a várakozással fogadja, hogy ennek a régóta nélkülözött, végre megtalált, de annyira időnek előtte megszakadt érzelmi kapcsolatnak lesz ő is további ápolója, a még gyenge palántának

szerepetteljes gondozója” – ezekkel a gondolatokkal kezdi József nádorról szóló művét Domanovszky Sándor történész. A fiatal főherceg mindössze tizenkilenc éves volt, amikor bátyja, a vegyészbaletben elhunyt Sándor Lipót helyére lépett.

1776. március 9-én született Firenzében, a későbbi II. Lipót császár és Mária Ludovika spanyol infánsnő kilencedik gyermekeként. Édesapja 1790-ben örökölte meg a trónt, legidősebb bátyja pedig 1792-ben lett osztrák császár és magyar király I. Ferenc néven. József Antal gyermekkorát a firenzei udvarban töltötte, egészen tizenhat éves koráig nem is

járt Pest-Budán. Ekkor azonban bátyja királlyá koronázása alkalmából ő is a városba érkezett. Fennmaradt útnaplójából az is kiderül, merrefelé járt: ellátogatott Kamaraerdőbe, Zugligetbe és a Margitszigetre is.

Noha alig érte el a nagykorúságot, amikor fivére után a nádori tisztséget megörökölte, az első pillanattól komolyan vette a kapott feladatot. A visszaemlékezések szerint 1795. szeptember 19-én hatfogatú, nyitott díszhintón érkezett meg Óbudára, huszárjai, szolgálói és vadászai kíséretében. Első útja a budai Várba vezetett, a Bécsi kapunál Buda város magisztrátusa, a királyi várnál felállított dia-

dalkapunál pedig a későbbi bíboros, Batthyány József fogadta a főherceget. József Antal hivatalos helytartói kinevezésére két nappal később került sor, 1796-ban pedig a pozsonyi országgyűlésen a rendek is megválasztották a királyság nádorává.

REFORMOK IDEJE

József nádor gyorsan beolta magát az ország szívébe. Igen hamar megtanult például magyarul, a magyar felvilágosodás egyik nagy alakja, Verseggy Ferenc költő adott neki leckéket. Azt, hogy mélyen rokonszenvezett a magyar néppel, jól mutatja, hogy hamarosan ő lett Bécsben a magyar ügyek legfőbb szószólója. Gyakran figyelmeztette bátyját, I. Ferencet a magyar alkotmányos jogok tiszteletben tartására, számos olyan reformjavaslata volt, mely segítette javítani a magyarság és a Habsburg-uralkodóház viszonyán. Ő vette rá az uralkodót az 1825-ös első reformországgyűlés, a pozsonyi diéta összehívására, de neki köszönhető az is, hogy I. Ferenc kegyelmet adott a börtönbe vetett jakobinusoknak, így többek között Kazinczy Ferencnek, valamint a nádor egykori tanárának, Verseggy Ferencnek is.

Rengeteget tett Magyarország kulturális és gazdasági fellendítéséért. 1808-ban létrehozta a Szépítő Bizottságot, melynek hatalmas szerepe volt abban, hogy a magyar főváros olyanná formálódott, amilyennek ma ismerjük. A közel ötven éven át működő testületnek köszönhetően városrendezési szempontból egységes, klasszicista stílusú épületekkel gazdagodott Pest-Buda. A Nemzeti Múzeum is ebben a szellemben épült 1837 és 1847 között. Lipótváros kiépí-

A KIRÁLYI PALOTA KERTJEI MELLETT A MARGITSZIGETET ÉS A VÁROSLIGETET IS CSODÁS PARKKÁ VARÁZSOLTA.



➤ **Első felesége, Aleksandra Pavlovna orosz nagyhercegnő, Nagy Katalin cárnő unokája volt. 1799. október 30-án mondták ki a boldogító igent**

lagda és a Ludovika Akadémia megszületése. Nagy szerepe volt abban, hogy 1846-ban megépülhetett Pest és Vác között az első magyarországi gőzüzemű vasútvonal. A július 15-én tartott ünnepélyes megnyitón részt vett a nádor és családja is. A mozdony mögé hét személykocsit kötöttek, az utaslistán pedig ott szerepelt Széchenyi István és Kossuth Lajos neve is. A vonat 59 perc alatt érte el a célállomást.

Mindemellett a nádor nem csupán a Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményét bővítette és fejlesztette, de – Széchenyi István mellett – ő is nagy összeggel járult hozzá a Magyar Tudományos Akadémia megalapításához. Támogatta a többi között a Kisfaludy Társaságot, a Magyar Gazdasági Egyletet, a Természettudományi Társaságot és a Vakok Intézetét is. Különösen közel állt a szívéhez a botanika világa, így a Királyi Palota kertjei mellett a Margitszigetet és a Városligetet is csodás parkká varázsolta. A Városliget első platánjai a nádor alcúti birtokán nevelkedtek, ahol nemcsak mintagazdaságot rendezett be, de több száz ritka növényfajt is nevelt.



➤ **Második feleségének, Hermína Mária Amália, anhalti főhercegnőnek fontos szerepe volt a Budai Jótékony Nőegylet megalapításában**

tése, valamint a Pesti Városi Német Színház felépítése szintén József nádor kezdeményezésének köszönhető, akárcsak a Gellérthegyi Csil-



TRAGÉDIÁK SOKASÁGA

A magyarok szívének kedves nádort magánéletében súlyos csapások érték, két feleségét és négy gyermekét is elveszítette. Először I. Pál orosz cár lányát, Nagy Katalin cárnő unokáját, Alekszandra Pavlovna Romanova orosz nagyhercegnőt vette feleségül 1799. október 30-án, Szentpéterváron. Az eseményt sorozatos viták előzték meg a vallásbéli különbségek miatt: a Habsburg-udvar a római katolikus, míg a cár az ortodox szertartáshoz ragaszkodott. Végül a fiatal pár mindkét rítus szerint egybekelt, a római katolikus szertartást egy galíciai főpap vezette. Házasságuk azonban nem tartott sokáig. 1801 márciusában, alig egy évvel azután, hogy a pár visszatért Magyarországra, Alekszandra meghalt gyermekágyi lázban, majd néhány napon belül a kis Paulina főhercegnő is életét veszítette.

Sok idő telt el, mire a nádor a tragédia után ismét kimondta az igent. 1815-ben vette feleségül Hermina Mária Amália anhalti hercegnőt, aki méltó társa volt országépítő elképzeléseiben: fontos szerepe volt a Budai Jótékony Nőegylet 1817-es megalapításában. A történelem azonban megismételte önmagát, és alig több mint két évvel házasságkötésük után Hermina főhercegné is meghalt gyermekágyi lázban, miközben ikergyermekeknek adott életet. A kis-



➔ József nádor harmadik feleségével, Mária Dorottya württembergi hercegnővel és gyermekeikkel

A FŐHERCEG MINDÖSSZE 19 ÉVES VOLT, AMIKOR A BALESETBEN ELHUNYT SÁNDOR LIPÓT HELYÉRE LÉPETT.

lány, Hermina Amália Mária felnőve egy prágai apácakolostor főnökszo-nya lett, fivérét, István Ferenc Viktort pedig Magyarország utolsó nádoraként ismerjük.

Harmadik házasságát József nádor Mária Dorottya württembergi hercegnővel kötötte, 1819 augusztusában. A főhercegné, akárcsak korábban maga a nádor, gyorsan megtanult magyarul, 1855-ben bekövetkezett haláláig sokat jótékonykodott, támogatta az evangélikus egyházat, és különösen a szíven viselte a tanítók sorsát. Több egyházi iskola alapítását is segítette. A nádor harmadik házasságából öt gyermek született, közülük hárman érték meg a felnőttkort: egy

➔ József nádort a Budavári Palotában található Habsburg nádori kriptában helyezték örök nyugalomra



kislányt egy hónaposan, egy kisfiút pedig tizenkét éves korában veszített el a főhercegi pár. Erzsébet Franciska Mária főhercegnő Bajorország, Mária Henrietta főhercegnő pedig Belgium királynéja lett. Fiuk, József Károly Lajos főherceg 1869-től egészen 1905-ben bekövetkezett haláláig a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka volt. József főherceg szintén rengeteget tett a magyarságért, és akárcsak édesapja, ő is hatalmas népszerűségnek örvendett a magyarok körében. Jó barátságot ápolt többek között Arany Jánossal is.

A legmagyarabb Habsburg egy hosszú és tartalmas élet után Budán hunyt el, 1847. január 13-án. Hetvenéves volt. Kossuth Lajos így emlékezett meg róla a halálára írt nekrológjában: „És ő, az agy Nádor míg testben a sír felé hanyatlott, lélekben, érzelemben az ifjadó nemzettel lépést tartva együtt ifjadott. Élete alkotnyába a nemzet újjászületésének napkolte vegyült.”

József nádort a Budavári Palotában található Habsburg nádori kriptában helyezték örök nyugalomra. A három részre tagolt kriptában – a palota egyetlen olyan részében, mely sértetlenül túlélte a második világháborút és az azt követő átalakításokat – három terem található: az első a kápolna, a második az egykori ravatalozó, míg a harmadik a mai napig a nádori család nyughelye. A terem központi helyén József nádor szarkofágja áll. ✂



ADVENTI KIÁLLÍTÁS A VÁRBAN

Porka havak esedeznek címmel nyílt különleges kiállítás a Néprajzi Múzeum gyűjteménye alapján a Budavári Palotanegyed két helyszínén. A Várkert Bazárban huszonnég, a Halászó gyerekek teraszán pedig tizenkét tabló idézi meg a karácsonyi ünnepekör népszokásainak pillanatait.



A regölés téli termékenységarázlás, a magyarság egyik legarchaikusabb népszokása. A Budavári Palotanegyedben látható kiállítás címe erre utal. A *Porka havak esedeznek* tulajdonképpen egy udvarhelyi regölés részlete, jelentése: porhó hullik. A porhó hullásával, a december beköszöntével évszázadok óta hagyományaikhoz híven készülnek a Kárpát-medence népei egy év lezárására, egy másik megnyi-

➔ A kiállítás megnyitóján Sikota Krisztina, a Várkapitányság turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettese



tására. A farsangon kívül az évnek ehhez az időszakához kapcsolódik a legtöbb dramatikus szokás Európa egész területén, így Magyarországon is, köztük a napjainkban is rendkívül népszerű betlehemezés.

A karácsonyi időszakban a Várkapitányság minden évben igyekszik különleges programokkal várni a Budavári Palotanegyed látogatóit - emelte ki Sikota Krisztina, a Várkapitányság turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettese a kiállítás megnyitóján. Mint mondta, 2020-ban a Fortepan gyűjteményéből láthattak válogatást az érdeklődők, 2021-ben Lázár Ervinre emlékezve a karácsonyi mesék kerültek középpontba. Idén újfajta témát és megközelítést jelentett a Néprajzi Múzeummal való együttműködés. A kiállítás néphagyományokat idéző képein az egykori karácsonyok napjai kelnek életre. A Kárpát-medence számos népcsoportjának és vallási felekezetének szokásai is megidéződnek, például a bukovinai székely, szlovák, bunyevác, matyó, cigány, moldvai

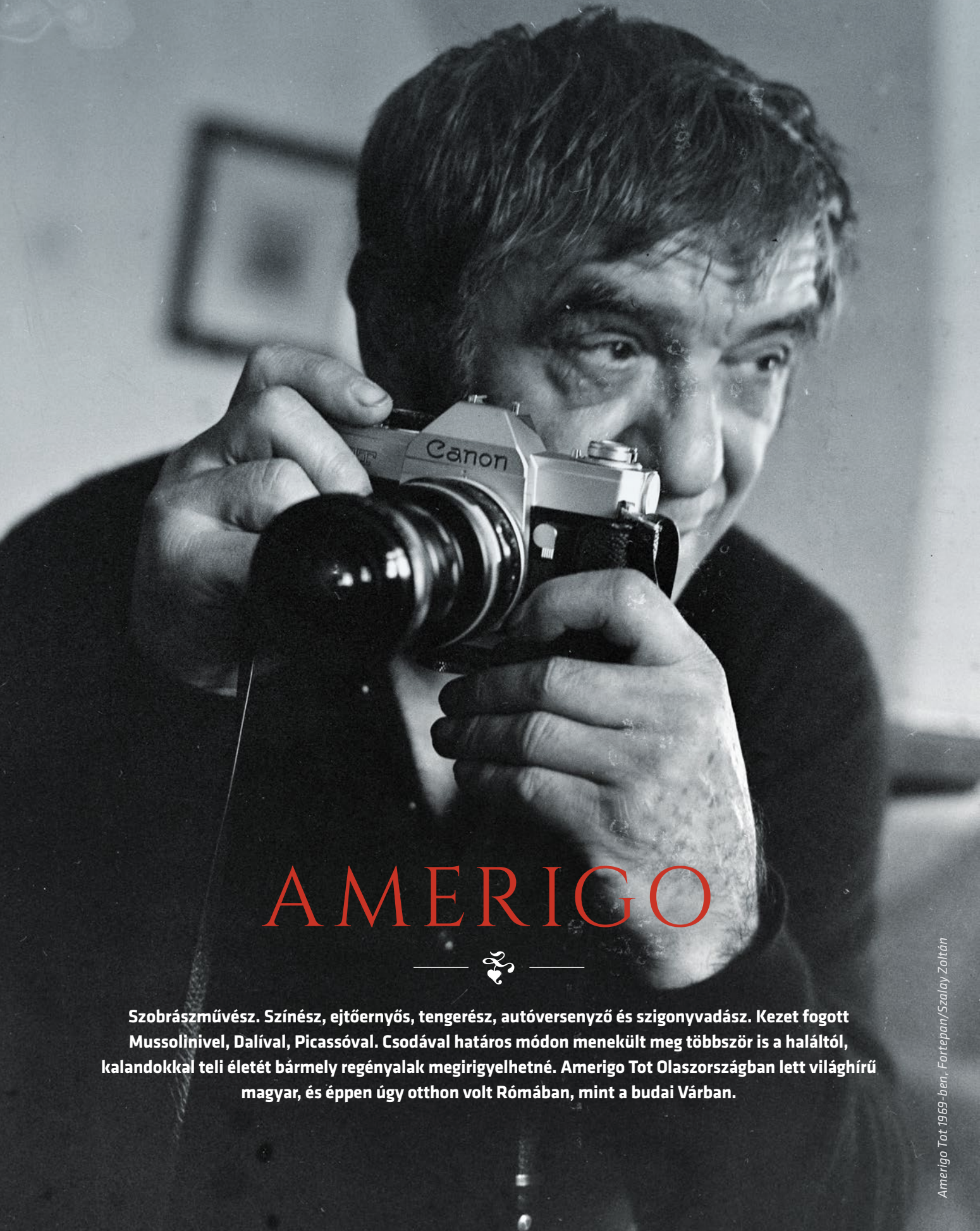


➔ Dr. Kemecci Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója a kiállítás megnyitóján

csángó, sváb, román hagyományok. A vallási sokszínűséget is bemutatja a tárlat, találkozhatunk keresztény felekezetek, ortodoxok és pogány népcsoportok megmaradt hagyományával is.

A kiállítási anyag a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből való, a legkorábbi századfordulós, 1899-ből, a legkésőbbi kép pedig 1968-as.

A Halászó gyerekek teraszán a tárlat mellett karácsonyi vásár is várja a látogatókat az ünnepi időszakban. ✂



AMERIGO



Szobrászművész. Színész, ejtőernyős, tengerész, autóversenyző és szigonyvadász. Kezet fogott Mussolinivel, Dalíval, Picassóval. Csodával határos módon menekült meg többször is a haláltól, kalandokkal teli életét bármely regényalak megirigyelhetné. Amerigo Tot Olaszországban lett világhírű magyar, és éppen úgy otthon volt Rómában, mint a budai Várban.

Amerigo Tot 1969-ben, Fortepan/Szalay Zoltán

Felkelt, megmosdott, és elindult csavarogni a nyári éjszakában. Nemsokára az Acqua Paolához ért, és gyönyörködött a klasszikus víz-esésben, amely időtlen nyugalommal, göggel és méltósággal végezte mesterségét a holdfényben. Eszébe jutott a kis magyar szobrász, akivel a Collegium Hungaricumban ismerkedett meg Waldheim révén. A szobrász gyalog jött Drezdából Rómába, a Via Flaminianán jött be, azon az úton, amelyről gimnazista korában megtanulta, hogy ott vonultak be mindig észak felől a győzelmes idegenek – írja Szerb Antal *Utazás és holdvilág* című regényében a főszereplő, Mihály egyik céltalan római csavargása kapcsán. De hogy mi dolgunk ezzel az idézettel? A szobrász alakját, akiről Mihály ezen az álmatlan éjszakán elmélkedik, valós alakból gyúrta az író, aki néhány évvel a korszakos regény megjelenése előtt Rómában többször is találkozott egy különös, messzire szakadt hazánk fiával, aki ugyan Tóth Imre néven látta meg a napvilágot, ekkor azonban már mindenki csak úgy ismerte: Amerigo Tot.

A KÁPOSZTAFÖLDEKTŐL RÓMÁIG

Amerigo Tot 1909. szeptember 27-én született Fehérvárcsurgón, egy híresen jó káposztatermő vidéken, nem messze a Károlyi grófok kastélyától. Már gyerekkorában is rengeteget rajzolt, homokba, papírra, szarufák lapjára. Károlyi József gróf ajánlólevelének köszönhetően tízéves korában felvették a ciszterciek székesfehérvári gimnáziumába, ahová annak idején Vörösmarty Mihály is járt. 1920-ban azonban a család Budapestre költözött, édesapja lovasrendőrnek állt, Imrét pedig a Lónyay Utcai Református Iskolába írták be. Noha az apa

úgy tervezte, fia valamilyen komoly hivatást választ majd magának, őt egyre nagyobb erő vonzotta a rajzlap-hoz és a ceruzához.

Az érettségi vizsga előtt, 1926-tól, otthagyta a gimnáziumot, és sikeresen teljesítette az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola grafikai szakának hatnapos felvételi procedúráját. Döntése miatt nem számíthatott tovább apja támogatására, saját lábára kellett állnia, ezért ta-

Dessauba, ahová néhány nappal a huszonegyedik születésnapja után érkezett meg.

A Bauhaus nem csupán igazolta, de túl is szárnyalta a hozzá fűzött reményeit: Moholy-Nagy László mellett olyan tanároktól sajátíthatta el az új irányzat alapjait, mint Vaszilij Kandinszkij vagy Paul Klee. 1932-ben néhány hónapra Tot tengerésznek állt, és behajózta az Északi-tengert. A tengeri kitérő után úgy döntött, a Drezdai

ÉDESAPJA SZERETTE VOLNA, HA ÜGYVÉD VAGY ORVOS LESZ A FIÁBÓL, ÁM ŐT NAGYOBB ERŐ VONZOTTA A RAJZLAPHOZ ÉS A CERUZÁHOZ.

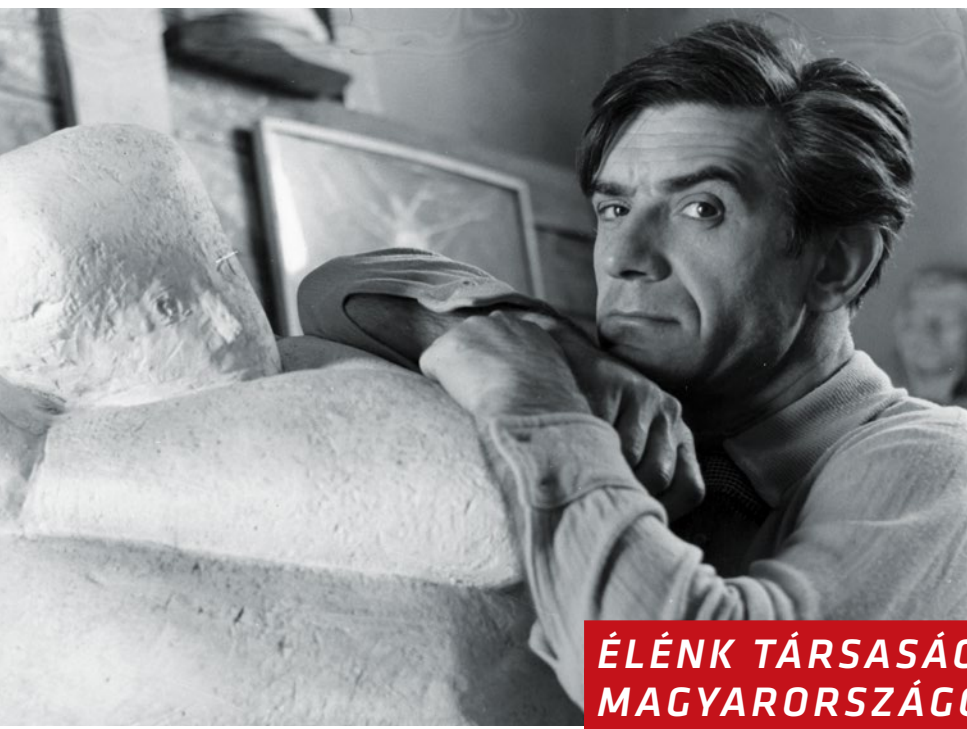
nulmányai mellett alkalmi munkákat vállalt, kártyát rajzolt és kartondobozokat sokszorosított az ország vezető kártyaüzemében, a Piatnik Rottenbiller utcai gyárában.

Csatlakozott Kassák Lajos lapja, a *Munka* körül szerveződő baloldali műhelyhez. 1930-ban a közrend megzavarása miatt három hónapra a kőbányai gyűjtőfogházba került: jobboldali tüntetők akarták félbeszakítani a Nemzeti Színház egyik előadását, ezért a színház előtt, a Blaha Lujza téren egymásnak esett az ellentétes nézeteket valló fiatalokból álló tömeg, a rendőrök pedig többüket előállították, köztük Totot is. Alig szabadult, amikor megérkezett az értesítés: felvételt nyert a desszau Bauhausba, ahová még a verekedés előtt pályázott meg egy bentlakásos helyet. Gyalog indult Sashalomról

➤ **A bronz és vas térplasztikát, a Komarov-émlékművet, Amerigo Tot Pécs városának ajánlotta fel**



Fortepan/Album036



ÉLÉNK TÁRSASÁGI ÉLETET ÉLT MAGYARORSZÁGON IS. A KÉPEN AMERIGO TOT LAKATOS ISTVÁN, ILLYÉS GYULA, SINKOVITS IMRE ÉS KÉT HÖLGY TÁRSASÁGÁBAN LÁTHATÓ, 1975-BEN, TIHANYBAN.

Akadémián folytatja tanulmányait. A nemzetiszocializmus egyre jobban terjedő eszméje azonban utolérte: egy nap talpig felfegyverzett katonák rontottak az akadémia épületébe, a diákokat teherautókra terelték, és a zwickaui táborba szállították őket. 1933 elején harmadmagával sikerült a golyózápor ellenére megszöknie, Csehszlovákia és Ausztria érintésével Olaszországba menekült. Június 4-én érkezett meg Rómába, négy hónap gyaloglás után, éppen úgy, ahogyan azt Szerb Antal az *Utas és holdvilágban* megörökítette. Nem volt még huszonnégy éves; a zsebei üresek, a nyelvet nem beszéli, ám tele van művészettel, alkotóvággyal, és nem ijed meg attól, hogy egyedül kell boldogulnia ebben az ismeretlen, gyönyörű városban.

ÚJ ÉLET, ÚJ NÉV

Rómában eleinte portrérajzolásból tartotta fenn magát, az éjszakákat pedig hol egy menhelyen, hol egy parkban vagy egy híd alatt, a Tevere partján töltötte. Néhány hét múlva, rajzolás közben váratlan ajánlatot kapott: felkérték, fesse át a Pantheon



Fortepan/Németh László Társaság

szomszédságában álló Minerva Hotel zsalugátereit, mind a szántíz ablakon. Nem sokkal később egy nyomdánál is sikerült elhelyezkednie, ahol éjszakánként cinkográfusként dolgozott. Ősszel beiratkozott a római Képzőművészeti Akadémiára, itt készítette első szobrait. A várostól nem csupán új lehetőségeket kapott, de új nevet is: egy olasz ügyintéző

keresztelte el őt véletlenül Amerigonak, félreértve az Emerico keresztnevet.

A római művésznegyed szomszédságában, a Via Vittorián bérelt egy aprócska műtermet, itt született *Antik mosoly* című szobra, amely egy állami kitüntetés, Mussolini kézfogását és ötezer líra jutalmat hozott. A díjnak köszönhetően átköltözhetett a Via Marguttára, a római művészeti élet sűrűjébe. 1937-ben Tot nyerte el az albán kormány nemzetközi pályázatát. Szkander bégéről készített munkája olyannyira megtetszett I. Zogu alban királynak, hogy karácsony előtt néhány nappal levelet küldött a művésznek, amelyben az állt, hogy szeretné,

ha a szilvesztert nála töltené. Totot repülőgéppel vitte Tiranába, ahol olyan jó benyomást tett az uralkodóra, hogy meghívta magyar származású kedvesével, Apponyi Geraldine-nal az 1938. áprilisára kitűzött esküvőjére is.

Albániából Tot útja Magyarországra vezetett. Nem csupán azért, mert itt szerette volna elkészíteni Szkander bég monumentális szobrát,

➤ A mag apoteózisa című 120 négyzetméteres alkotás a gödöllői Szent István Egyetem aulájának falán látható

hanem honvágy is hajtotta, hosszú ideje nem látta már a családját. A szoborterv végül sosem valósult meg, mint oly sok mindent, ezt is meghiúsították a második világháború tragikus éveit.

A harmincas és negyvenes évek fordulóján már egyre több megbízást kapott: ekkor készítette például a bolognai Goldoni család sírkápolnájának 272 figurából álló domborművét, *Az utolsó ítéletet*. Több bibliai témájú alkotás kerül ki ebben az időszakban a műhelyéből: formába öntötte a vének által meglesett Zsuzsannát, illetve Juditot és Holofernést is. 1943-ban Tot is csatlakozott a harcokhoz: az olasz ellenállás tagjaként ejtőernyős kiképzést kapott, majd összekötő tisztként másfél év futárszolgálatot teljesített a Nemzeti Felszabadítási Bizottság és a partizánok között. A szerencse többször is mellé szegődött a harctéren: egy ízben a németek fogságába esett, a konvojt azonban nem sokkal a foglyok kivégzése előtt bombatalálat érte, így Tot elmenekülhetett. Utolsó küldetésén ejtőernyős ugrás közben egy lövedék roncsolta szét a bal karját, melyet sikerült az orvosoknak megmenteni. Rómába hazatérve kapta a hírt: édesapja vérmérgezésben elhunyt a háború alatt. Édesanyját az ötvenes évek közepén vesztette el.



Vibráló természete ugyanakkor

TÁNCSICS UTCA 5.

Noha Amerigo Tot élete legnagyobb részét Olaszországban töltötte, nem szakította meg kapcsolatát hazájával sem. A hatvanas évek végén, több évtizednyi távollét után visszalátogatott Magyarországra, 1969-es kiállítására két hét alatt huszonöt ezren látogattak el a Múcsarnokba. Ugyanebben az évben Huszárík

➤ Az eredeti Csurgói Madonna bronzból készült, a művész 1968-ban szülőfalujának adományozta. Az alkotásról még bélyeget is adtak ki 1981 karácsonyára



nem elégedett meg csupán az alkotással, olyan szakmákban is kipróbálta magát, mint az autóversenyzés vagy épp a szigonyvadászat. Több kisebb filmszerepet is vállalt, melyek közül talán *A keresztapa* második része volt a legemblemikusabb, melyben az Al Pacino által játszott Michael Corleone testőrét alakította. Éveken keresztül vitt Rómában úgynevezett nyitott házat: szombatokonként a kor legnagyobb művészei és közéleti figurái gyűltek össze nála, a vendégek sorában szerepelt Salvador Dalí, Federico Fellini és Igor Sztravinszkij is. Kalandfilmben illő élete 1984. december 13-án ért véget, Rómában halt meg, és Budapesten, a Farkasréti temetőben helyezték vég-ső nyugalomra.

Szerb Antal regényének egyik szereplőjét Totról mintázta, akivel Rómában többször is találkozott.

Zoltán készített róla portréfilmet. Hatvanadik születésnapján, 1969. szeptember 27-én, Fehérvárcsurgó templomában felszentelték *Csurgói Madonna* című szobrát, melyet szülőfalujának ajándékozott.

A magyar állam a budai Várban egy foghíjtelket adományozott neki, ahová Tot műteremházat építtetett. A Táncsics utca 5. szám alatt található épület 1976-ban készült el, a művész a Hotel InterContinentalból járt át ide dolgozni magyarországi tartózkodása alatt. 1980-ban a Rézkarcoló Művészek Alkotóközössége költözött ide, ma pedig ennek jogutódja, a Koller Galéria működik itt. A galéria harmadik szintjén ingyenesen látogatható emlékszobát rendeztek be Tot tiszteletére hagyatéknak gondozója, Cziráki Julianna segítségével. Nem csupán alkotásait és szerszámaikat, de néhány személyes tárgyát is megekinthetik itt az érdeklődők. ✂

LÁTOGATÓKÖZPONT A PALOTA MEGÚJULÁSÁRÓL



Modern, mégis a környezetbe illeszkedő látogatóközpont mutatja be a Budavári Palota megújulásának tervét december közepétől a Főörség közelében. A többfunkciós épület egyszerre információs központ és a várséták kiindulópontja is.

Az érzékeny anyaga ellenére is könnyen szállítható, mozgatható pavilon a Dísz térről a Budavári Palota mellett található, a Nemzeti Hauszmann Program keretében szintén újjáépített Főörség épületének közelébe került át. A PalotaInfoPalace látogatóközpont belülről teljesen megújult, új tartalommal és funkciókkal várja a látogatókat.

A JÖVŐ PALOTÁJA

A Budavári Palota a magyar állami-ság és a nemzet egységének meghatározó jelképe. A jövő palotája sokszínű helyszín lesz, egyedi építészeti kincs, amely izgalmas turisztikai programokkal, varázslatos művészeti élményekkel szolgál, ideális kikapcsolódást kínál minden korosztálynak. Környezete a rendezett teraszaival, intim és látványos udvaraival, pihenésre is alkalmas zöld felületeivel,



sétányaival elérhető lesz a nagyközönség számára.

Az új látogatóközpont segíti a tájékozódást nem csupán a már megvalósult fejlesztésekkel, de a jövő terveivel kapcsolatban is: információkat találhatnak itt az érdeklődők a teljes Budavári Palota megújulásáról. Bent látványos maketten bárki megtekintheti a terveket, az épület

előtt pedig kiállításon jelenik meg a múlt és a jövő. A szöveges tablók két nyelven, magyarul és angolul is elérhetők, amelyek a teljes felújítás ismertetése mellett fejlesztési térképet, valamint a palota és a bálterem makettjeihez kapcsolódó leírást is tartalmaznak.

A letisztult, minimalista külsővel rendelkező pavilon információs pont és ajándékbolt is egyben, de jegyeket is lehet kapni itt programokra, kiállításokra, egyebek mellett a már megújult déli összekötő szárnyban található, újjáépített Szent István-terembe. ❁



RANDOM TRIP A VÁRKERT BAZÁRBAN



Különösen izgalmas évet zár december 30-án a Várkert Bazárban a Random Trip. A formabontó zenei társulás több fontos mérföldkőhöz ért ebben az évben. Előszilveszteri koncertjük éppen olyan lesz, amilyen 2022 volt a számukra: intenzív és meglepetésekkel teli.

A Random Trip több mint tíz éve bizonyítja koncertről koncertre, hogy a közös improvizációk, a csupán egy-egy estére összeverbuválódott zenészek és énekesek sokszor egészen váratlan kimenetelű jammelései új ajtókat nyitnak a zenére. Ezek a pillanatok éppúgy emlékezetesek maradnak a zenészek, mint a közönség számára. „Az egész ötlet onnan indult, hogy milyen sok jó zenész van ebben az országban, és mennyire jó lenne velük zenei stílusoktól függetlenül időnként összebútorozni másfél órára és nagy közös energiával valami jót alkotni. Nemigen volt más cél az elején – és a lényeg tulajdonképpen máig változatlanul ez” – mesélte Delov Jávor dobos, a Random Trip művészeti vezetője.

A Best Of 2022 koncert egyfajta sűrítménye lesz az idei évnek, amely tele volt merész szárnypróbálgatásokkal, kísérletezésekkel, új hangokkal. „Nem csupán azért volt kivételes ez az év, mert fantasztikus helyszíneken játszhattunk – például a Sziget nagyszínpadán, ami egészen kivételes lehetőség egy magyar formáció számára –, hanem azért is, mert tele volt ez az időszak izgalmas találkozásokkal, amelyeknek köszönhetően új csapásokra is merészkedtünk. A Random Trip-től már jól megszokott zenei világ mellett ebből is szeretnénk december 30-án ízelítőt adni. Vendégünk lesz a koncerten az Analog Balaton zenekar, amely elektronikusabb



🔗 Delov Jávor és DJ Q-Cee

zenei vizekre viszi majd a közönséget. De olyan előadók és zenészek is csatlakoznak a közös improvizációhoz, mint Dés László, Harcsa Veronika, Szabéni Dániel, Péterffy Lili és Zentai Márk, vagy éppen Andrew Hefler, Vavra Bence, Lil Frakk és Solére. Meglepően sokféle stíusból érkeznek a vendégek, egymástól igen távoli műfajokról bizonyosodik be, milyen jól működnek együtt a színpadon” – mondta Delov Jávor. A különleges évzáró bulin fellépnek a Random Trip és a Seven Seconds In the Future nevéhez köthető Vibe Changers improvizációs zenei tár-

sasjáték nyertesei is, Vidákovich Izsák, Szász Ági és MC Khanstent, akik többek között Dés Lászlóval improvizálnak majd.

PROGRAMOK A VÁRKERT BAZÁRBAN

- 12. 18.** Adventi iparművészeti vásár
- 12. 18.** Budapest Bár 15. születésnapos koncert
- 12. 29.** Többet magunkról – a Grecsó fivérek estje
- 12. 30.** Random Trip - BEST OF 2022
- 12. 31.** Be Massive Szilveszter – New Year's Eve Party
- 01. 01.** Budapest Bár – Újévi koncert





HÍREK A BUDAVÁRI PALOTANEGYEDBŐL

A Nemzeti Hauszmann Program célja a Budavári Palotanegyed megújítása. Megtiszteltetés számunkra, hogy olyan épületeket és tereket adhatunk vissza az embereknek, amelyek korábban nem csupán méltatlan állapotban voltak, de sokszor el is voltak zárva a látogatók elől. Mindent megteszünk azért, hogy mindig időben felhívjuk a figyelmet az aktuális munkálatokra és az azokkal járó esetleges forgalmi változásokra. Reméljük, ez is elősegíti, hogy a jövőben is megtiszteljenek bennünket figyelmükkel, bizalmukkal.

▶ SZÉPMÍVES MESTERSÉGEK KÉPZÉSE INDUL

Szépmíves mesterségek képzését indítja el hamarosan a Hauszmann Alapítvány.

A Hauszmann Alapítvánnyal kiváló szövetségest nyertünk meg a budai Vár újjászületését célzó Nemzeti Hauszmann Program megvalósításához – fogalmazott köszöntőbeszédében Fodor Gergely, a Budavári Palotanegyed és a Citadella megújításáért felelős kormánybiztos a *Hauszmann Alajos öröksége – hagyományörzés és modernitás* című konferencián. A budai Vár újjáépítése nem csupán az itt egykor álló épületek rekonstruk-

cióját jelenti, hanem, hogy történetüket, eszmeiségüket, az eredeti alkotók szellemi háttérét is igyekszünk feltárni. – Ma már kevesen rendelkeznek az enteriőrök újraalkotásához szükséges mesterségbeli tudással, a Hauszmann Alapítvány megoldást kínál erre a problémára is. A kihálófélben lévő mesterségeket felkarolják, és támogatják az oktatásukat – mondta a kormánybiztos.

Madaras Bence, a Hauszmann Alapítvány kuratóriumának elnöke arról beszélt, a fő cél Hauszmann Alajos



▶ Madaras Bence, a Hauszmann Alapítvány kuratóriumának elnöke
◀ Fodor Gergely kormánybiztos, a Várkapitányság vezetője

hagyatékának a fenntartása, gyűjteménnyé rendezése.

A Képző- és Iparművészeti Szakgimnáziumban már 2023 őszén megindítják képzésüket négy szakirányon. Továbbá az alapítvány gondozásában megjelent Hauszmann Alajos naplójának kritikai kiadása, és előkészületben van egy Thék Endre-életrajzi kötet is – számolt be a tervekről a kuratórium elnöke.

▶ A TABÁNI LIFTEK TOVÁBBRA IS ELÉRHETŐK

Az Országos Széchényi Könyvtár Palota úti gyorsliftjeit november közepétől határozatlan időre üzemben kívül helyeztük. A leállítás ideje alatt a múzeumok és a könyvtár dolgozói, valamint látogatói számára a tabáni liftek továbbra is elérhetők a hét bármely napján. Ezek helyét a helyszíntre telepített tájékoztató táblák is segítik. A tabáni I. lift a Palota úton, a gyorslift bejárata mellett található, és használatával a Csikós udvar szintjére juthatunk fel. Innen – az udvaron átsétálva – a Stöckl lépcsőn vagy az attól jobbra lévő tabáni II. lifttel tudnak a látogatók az Oroszlános udvar szintjére feljutni.

▶ ÚJABB IZGALMAS FELFEDEZÉST TETTEK A RÉGÉSZEK

A Nemzeti Hauszmann Program indulása óta számos fontos lelet látott napvilágot annak köszönhetően, hogy minden rekonstrukciót átfogó régészeti feltárás előz meg. Most a Keleti felvezető úton közműcsere miatt megbontott útburkolat alatt egy középkori felhajtó út részletét azonosították a szakemberek. A lelet a Savoyai terasztól nem messze, a két kortinafal közötti területen került elő a rekonstrukciós munkálatokat megelőző régészeti feltárások során, melyeket a Várkapitányság megbízásából végeztek a szakemberek.

A régészek a felvezető több rétegét is feltárták, ahol a régebbi, kőburkolatú út szélén a csapadékvíz elfolyását biztosító folyókára bukkantak, míg a későbbi kavicsos útban szekérvonalak és kátyúk körvonalai rajzolódtak ki. A feltételezések szerint a felvezetőt a palota Zsigmond kori építéskor kezdték el használni, ezt később élére állított kőlapokkal fedték le, tartósan használhatták a török hódoltság idején is. Az út Buda visszafoglalását követően veszített jelentőségéből, és az akkori újjáépítés során tűnhetett el véglegesen.

Az ásások során összesen öt, Zsigmond király uralkodása alatt



▶▶ A Nemzeti Hauszmann Program indulása óta számos fontos lelet látott napvilágot, a Várkapitányság megbízásából minden rekonstrukciót átfogó régészeti feltárás előz meg

vert pénzérme került elő. Ezeket az apró, alacsony fizetőértékű érméket Zsigmond sávos-sasos címerével és kereszttel díszítették. A kis keresztmetszetű érme, az úgynevezett *parvus* meglehetősen törekeny is volt, mérete miatt hagyhatták el nagy számban. Az éremleletek mellett találtak egy ólomplombát is, amely egy posztóvég lezárásaként funkcionálhatott, jelezvén annak minőségét, míg felületét az alsó-ausztriai Tulln város címerével díszítették, mutatva a textília eredetét.

A feltárás során felszínre kerültek sokszögletű majolika padlócsempék is, amelyek arról árulkodnak, hogy a palota díszítésére minden korban magas minőségű anyagokat használtak. A mór stílusú csempéket elsőként

Aragóniai Beatrix nagyapja, I. Alfonz hozta divatba nápolyi palotájának újjáépítése során, a 15. században. A dekoratív burkolási mód Budán is elterjedt, Mátyás király krónikása, Antonio Bonfini is leírja, hogy az 1400-as években a palota több terét is az itáliai reneszánsz divatot követve mázas csempékkel fedték le.

Az ásás során eddigi legkülönlegesebb lelete négy tetőcseréptöredék volt. Az épületkerámiák rendkívüliségét a felszínükre felvitt aranyozás adja. A kúpcserépek eredeti helyzete ugyan nem ismert, de talán erre utalhatott Evlia Cselebi török utazó 1663-as, Budáról szóló leírásában, amikor a palotát „kizil elma”, azaz 'arany alma' néven nevezte a mázas cserepek és a tetőormokat lezáró aranygömbök alapján.

Az említett leletek mellett építészeti faragványok, padlótegglák, állatcsontok és középkori kerámiák is gazdagítják az ásás során eddig előkerült leletanyagot. A régészeti munkát a Várkapitányság megbízásából a Budapesti Történelmi Múzeum munkatársai végezték. ✨

◀ A felvezető több rétegét is feltárták, a kavicsos útban szekérvonalak és kátyúk körvonalai is kirajzolódnak



KARÁCSONYI ZENETÁR

MEGLEPETÉSSSEL ÉS CSEMEGÉKKEL



Ünnepi ajánlónkban a meghitt családi-baráti összejövetel mellé kínálunk szívhez szóló, olykor jól ismert, ám meglepően új hangzású dallamokat és keletkeztetésük tekintetében rejtélyes zenei csemegéket. A magyar népzeneről a klasszikus és nívós kortárs popzenéig igyekeztünk megidézni a dallamokat.

▶ A MAGYAROS

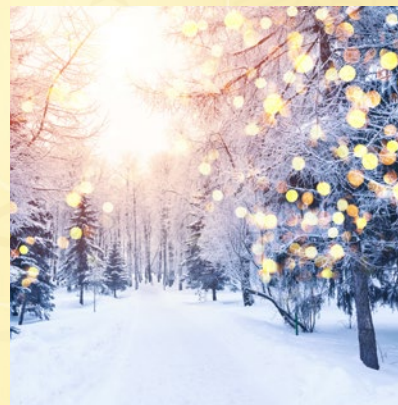
Liszt Ferenc: Karácsony-sorozat

A világhírű zeneszerző unokája, Daniela december 24-én jött világra. Liszt Ferenc az ő születésének alkalmából komponálta a tizenkét zongoradarabból álló *Karácsonyfa-ciklust*, mely számos igazi ünnepi klasszikust tartalmaz. Karácsonyi népelemek feldolgozásaitól kezdve altatódalokon át hangjátékig megtalálható benne minden, de talán számunkra a legérdekesebb a tizenegyedik darab. *A Magyaros*.

▶ BÉKÉVEL JUSSANAK

Sebestyén Márta: Karácsony estjén

A Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas népdalénekesnő a világ legrangosabb koncerttermeiben ad elő évtizedek óta, ő népzeneink egyik legfontosabb ma élő képviselője. A *Karácsony estjén* című felvételen közreműködnek a Gryllus fivérek, valamint hallható benne a különleges hangú, fujara nevű hangszer is. A hangszerezés egészen hipnotikussá teszi a művet, de ez nem megy a karácsonyi otthonérzet rovására.



▶ LESZ-E IDÉN FEHÉR KARÁCSONY?

Karády Katalin – Fehér karácsony

A legendás művésznő Amerikában töltött ideje alatt vette fel Bing Crosby és Irving Berlin *White Christmas* című karácsonyi klasszikusának magyar átdolgozását. A rá jellemző stílussal új életet lehelt az eredeti szerzeménybe, amely egy békés, havas karácsonyról mesél. A régi felvétel elegáns ropogása akár egy kandalló tűzének hangja is lehetne.



▶ LENNON KARÁCSONYA

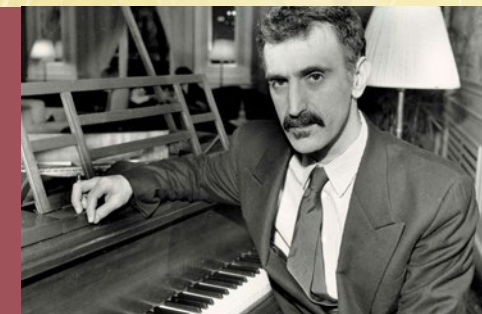
John Lennon és Yoko Ono/The Plastic Ono Band: *Happy Xmas (War Is Over)*

A Beatles egykori frontemberének, John Lennonnak a *Happy Xmas (War Is Over)* című szerzeménye szánccsengővel, gyerekkórussal hozza el a karácsonyi hangulatot, miközben hangzásában egy rockballadát idéz. A felvétel 1971-ben jelent meg, mindössze két hónappal az *Imagine* hatalmas sikere után. A szeretet és összetartozás fontossága mellett a béke, a háború mielőbbi befejezése is központi téma a műben. A fő énekdallam egy tradicionális angol népdalra emlékeztet, míg hangszerelésében megjelenik például egy mandolint imitáló gitár, a kötelező karácsonyi harangok, valamint a négy és tizenkét év közötti gyerekekből álló harlemi kórus is.

▶ TÉLI CSODAORSZÁG

Remi Wolf: *Winter Wonderland*

Remi Wolf idén nyáron Budapestre is ellátogatott. Zenéjében ötvözi a modern popot a funkcal, hiphoppal. Ez a feldolgozás viszont sok stílusjegyében idézi a régimódi karácsonyi dalokat. Érdekes a könnyűzene legfiatalabb generációjának ízlésében, modorában hallani egy ilyen ünnepi klasszikust. Az 1934-ben született eredeti, azonos című dal szerzői: Felix Bernard és Richard Bernhard Smith. Dalukat több mint kétszáz művész feldolgozta már.



▶ SZAVAK NÉLKÜL

Frank Zappa: *Xmas Values*

Egyértelműen a listánk legfurcsább, legszokatlanabb darabja a *Xmas Values* című szerzemény. Hangulatában idegen az adventi zene világától, ének és szöveg egyáltalán nincsen, hangszerelésében viszont szinte kizárólag egy karácsonyi standard eszközeit alkalmazza. Megjelenik a harang, a csengő, bár megszokott kontextusukból teljesen kiemelve. Frank Zappa a komoly- és a könnyűzene világában is maradandó alkotásokat hagyott maga után, életének utolsó éveiben a tőle megszokott virtuozitással nyúlt furcsábbnál furcsább megoldásokhoz. Egyesek ezt az időszakát tartják a legizgalmasabbnak, mások a korai műveit preferálják.



▶ KÜLÖNÖS KARÁCSONY

Run-DMC: *Christmas in Hollis*

Egy rendhagyó karácsonyi szám, a korai, nyolcvanas évekbeli hiphop talán legnagyobb úttörőinek furcsa kalandja egy, a műfajuktól meglehetősen idegen világba. A hagyományosabb ünnepi zene kedvelőinek azért is lehet érdekes, mert nemcsak a rap szövegében és a dalhoz készített videóklip témájában jelenik meg a karácsony, hanem a zene is klasszikus karácsonyi dalokból összeválogott sample-ökkel dolgozik.

KARÁCSONYI DÍSZEK SAJÁT KÉZZEL



December végén ünneplőbe öltözik a szív. Csinosítjuk az otthonunkat, feldíszítjük a karácsonyfát, és a szokottnál több időt töltünk ilyenkor együtt. Az egymásra és otthonunkra fordított idővel megtiszteljük magunkat és egymást is. De nem mindegy, milyen hangulatban, milyen környezetben tesszük ezt. Az idei karácsonyi dekorációs trendek között előkelő helyen szerepel az újrahasznosítási szemlélet. Ehhez nyújtunk mi is segítséget olyan dekorációs papírtéchnikák bemutatásával, amelyekkel különlegessé és meghitté tehetjük a karácsonyt.

A papír mintegy ötezer éves kincs az emberiségnek. Nagyjából egyidős a kommunikáció írásos formájának térnyerésével. Ily módon egyszerre kulturális, civilizációs és természetszimbólum is, hiszen növényi eredetű. A modern papírgyártásban kiemelt jelentősége van az újrahasznosításnak is, a korábban már

használt papírokból való újragyártásnak. Sőt manapság már olyan különleges alapanyagokból is készítenek csodaszép, kifejezetten exkluzív papírféleségeket, mint a krumplihéj.

Szimbolikus jelentősége is van tehát annak, kerül-e a karácsonyfánkra saját készítésű papírdokoráció is. Azonban nem kell és nem is szabad

megrekednünk az óvodából ismert papírgyűrűfűzésnél: igazán elegáns és egyedi díszeket is készíthetünk például az úgynevezett skandináv ragasztós technikával. Az a karácsonyfa pedig, amely csupa ilyen, jól megválasztott színekben pompázó dekorációval ékes, igazán dísz az ünnepnek – és üzenet is egyben a jövő nemzedékeknek.



zöld különféle árnyalatai is, de egy csupa meleg színből álló kollekciónal is sikerre számíthatunk. Különleges hatást érhetünk el a texturált, glitteres vagy színátmenetes dekoratív papírokkal. Ilyen effekteket azonban utólag is felvihetünk.

HARMONIKATECHNIKÁVAL HAJTOGATOTT DÍSZEK

Anyagtakarékosabb, de szintén mutatós díszek készülhetnek a harmonikaszerű hajtogatással. Ebben az esetben egy papírlapot félbehajtunk,

A SKANDINÁV TECHNIKA

A kívánt háromdimenziós forma két-dimenziós változatát (gömb esetén például a kört) minél nagyobb számban felrajzoljuk egy papírra, majd kivágjuk. A ragasztás menete mindig ugyanazt a ritmust követi: az első két kivágott formát a legfelső és legalacsonyabb pontjukon ragasztjuk össze, az így kapott elemhez a harmadikat középvonalnál, a negyediket ennek a tetejéhez és aljához, a következőt ismét középponttal ehhez, és így tovább. Végül ragasztót kenünk a gerinchez, ide kerül az akasztószinór, majd kinyitjuk a harmonikaszerűen összeillesztett elemeket, és a kezdő mintát a záróhoz rögzítjük szintén ragasztóval.

Még különlegesebb hatást érhetünk el, ha több (akár öt vagy még több) ponton ragasztunk össze ritmikus példaköröket, ekkor azonban nagyon vigyázzunk arra, hogy a ragasztási pontok mindig ugyanabban a magasságban legyenek: ehhez érdemes minden egyes elemnél előre megjelölni a kívánatos ragasztási pontot.

MIVEL RAGASSZUNK?

A legjobb ragasztópisztollyal dolgozni, mert ez a meleg anyag pár másodperc alatt stabillá válik, ami nagyban meggyorsítja a munkát, de a klasszikus folyékony ragasztók is jók, igaz,

KÖRNYEZETBARÁT, HÁZI KÉSZÍTÉSŰ DÍSZÍTÉST, ANGYALKÁT, CSILLAGOT KÉSZÍTSÜNK MARADÉK TEXTILBŐL VAGY PAPIRBŐL.

ezeknek hosszabb a száradási idejük, és nem árt némi nehezékekkel öt-tíz percig préselést alkalmazni a forma kinyitása előtt.

MILYEN FORMÁKAT KÉSZÍTHETÜNK?

A klasszikus gömbön és más mértani formákon kívül készülhet így angyalka, harang, fenyőfa vagy épp gyümölcs, például körte- vagy almaforma – a díszeknek csak a képzelet és a kézügyesség szabhat határt. Bármelyiket választjuk is, ne felejtünk el először kartonból vagy más testesebb anyagból megfelelő sablont készíteni az elemekhez.

MILYEN PAPIRT VÁLASSZUNK?

Szinte bármilyen nem túl vastag színes papír megteszi, a legjobb választás talán a színes selyempapír. Sokkal fontosabb a számunkra rokon-szenves színek kiválasztása, ezekből minél több, egymással harmonizáló árnyalatot érdemes beszerezni. Karácsonykor nagyon jól mutat például a bordós-bézs színvilág, vagy akár a

a gerinc mentén tükröztetve felrajzoljuk a kívánt forma felét. (Érdeemes a végső látványnál a magasságukat tekintve valamivel nyújtottabb formákból kiindulni, mert a hajtogatás természetéből adódóan a végeredményül kapott forma kicsit tömörsébb lesz, mint az eredeti rajz.) A megrajzolt ábrát kivágjuk, majd a középvonal táján kijelölve egy pontot, egyforma cikkelyekre osztva a formát, harmonikaszerűen összehajtogatjuk a lapot. Végül a középső jelölőpontonál egy kicsiny kört vágunk, majd szétnyitjuk a hajtogatott formát. A középső nyílástól egy-két centiméterre zsákvarrótüvel és erős fonállal összehúzzuk kissé, hogy mutatós és stabil legyen. Ezt a szálát továbbvihetjük a forma teteje felé is: így akasztószinór is lehet. A középső részt arany festékkel vagy glitteres ragasztóval ki is emelhetjük. Ha pedig áttört csipkés mintázatot szeretnénk, a hajtogatást követően több helyen is bevághatjuk a cikkelyeket. Szív, falevél, csillag, kör és más formák is készülhetnek ezzel az egyszerű, gyors, mégis szemet gyönyörködtető eredménnyel kecsegtető módon. ✂



KLASSZIKUS KEDVENC



A karácsonyi ünnepi étkezést szinte mindenhol a világban nagyban befolyásolják az évszázadokon át fennmaradt és őrzött helyi hagyományok, vallási szabályok, szokások. A karácsony kezdetét leggyakrabban templomi misén, istentiszteleten közösen várják a hívők. Többnyire ezt követően kezdődik a böjtmentes karácsonyi étkezés.

Íme egy több mint négyszáz éves menüsor, melyet Remete Farkas László *Régi karácsonyi, böjtmentes ünnepi ételek* című kötetében tett közzé:

- **Leves:** csiga- vagy metélt tésztás húsleves.
- **Főétel:** tejfölös töltött káposzta.
- **Finomság:** diós és mákos bejgli, túrós vagy mákos rétes.
- **Gyümölcs:** alma.
- **Ital:** mézes vagy köményes pálinka, gyümölcsbor.

Az ételekhez népi hiedelmek is tartoztak, például a sertés a bőség, erő, egészség, gazdagság jelképe volt. Talán ennek is köszönhető, hogy a sertés hús az egyik főszereplő évszázadok óta a legtöbb ünnepi menüsorban. Mi most az örök klasszikust, a hagyomá-

nyos töltött káposztát ajánljuk. Ennek az ételnek egyik fő előnye és egyedisége az összes többi étellel szemben, hogy minél többször melegítjük fel, annál finomabb. Igazi vendéglátó főfogás.



TÖLTÖTT KÁPOSZTA, AHOGY NAGYSZÜLEINK IS SZERETTÉK

Hozzávalók négy személyre:

• 600 g darált sertés hús • 150 g rizs • 770 g savanyú káposzta (apró) • 1 közepes fej káposzta • só ízlés szerint • bors ízlés szerint • fűszerpaprika ízlés szerint • köménymag ízlés szerint • 3 dl víz

Elkészítés:

A húst a rizzsel, sóval, borssal, pirospaprikával összekeverjük. Mielőtt bármit is tennénk a savanyú káposztával, azzal kezdjük, hogy megkóstoljuk, és a sósságához igazítjuk a töltelék sózását. Az edény aljába tegyük az aprókáposzta felét, és szórjunk rá köményt.

A fejes káposztát szétszedjük, leforrázzuk, hogy kicsit megpuhuljon, ne legyen merev. A töltelékéből kis gombócokat formálunk, beletekerjük a káposztalevélbe, majd az aprókáposztára pakoljuk szépen, sorban. A tetejére kerül az aprókáposzta másik fele, majd a kimaradt néhány káposztalevéllel az egészet lefedjük. Felöntjük annyi vízzel, hogy épp elfedje, és lassú lángon két órán át főzzük. (Az elpárolgó vizet időnként pótoljuk.) Körülbelül negyedórával azelőtt, hogy elkészülne, szórjunk a tetejére pirospaprikát.

Friss kenyérral és tejföllel tálaljuk.



KERESZTREJTVÉNY



Olvasóinkat hónapról hónapra játékra hívjuk, amelynek nem titkolt célja, hogy izgalmas, érdekes részleteket fedezzenek fel a budai Várnegyed csodás épületei között sétálva. A kérdés és egyben a rejtvény megfejtése ezúttal: a karácsonyi ünnepkör mely ősi szimbólumának részlete látható a fotón?

A megfejtést, valamint a játékos nevét és címét január 4-ig várjuk e-mailben (budavarisetak@varkapitanysag.hu) vagy postai levélben (Várkapitányság Nonprofit Zrt., 1519 Budapest, Pf. 365). Kérjük, az e-mail tárgyában vagy a borítékon tüntessék fel: Magazin, rejtvény. A megfejtést postai úton beküldő játékosainkat kérjük, hogy a telefonszámukat is szíveskedjenek elküldeni a kapcsolatfelvétel megkönnyítése érdekében.

A helyes megoldást beküldők között páros belépőjegyet sorsolunk ki a Budai Várséták tematikus vezetéseire.

	SPICLI	ELEKTRON JELE	A NÍLUS FORRÁSTAVA	CSERMELY-TORKOLAT!	ELEMI TÖLTÉS JELE			
1								H
AZ ELEKTROMOS TÉRERŐSSÉG JELE		AGYKÉREGI ZENEI HANG			SPANYOL AUTÓJEL			MISKOLC RÉSZE!
LENGYEL FOLYÓ					SZAMÁRIUM VEGYJELE			
RÓMAI EZER					FŐPINCÉR			
	2	OMÁNI AUTÓJEL	MUNKA-KEZDET! A BESZÉD ELEMÉ		ÚSZÓNÓ (MAYUMI) FRANCIA AUTÓJEL			
VÁTESZ			GENF HATÁRAI! A KUTYA LAKHELYE			BÓKOLNI KEZD! GERMÁNium VEGYJELE		RÓMAI 51
AZ ÁBÉCÉ 2. BETŰJE		ÁLLATKERT ANGOLUL ... A HANGYA			GRÚZIA AUTÓJELE VATIKÁNI AUTÓJEL		LITER	ÁTMÉRŐ JELE
	S				MŰVE AZ AIDA			



A megfejtést beküldő személyek a megfejtés beküldésével elfogadják, hogy személyes adataik kezelése a <http://varkapitanysag.hu/adatkezesi-tajkoztato> internetes oldalon elérhető tájékoztatónak megfelelően történik.



Budavári
Palota

Fedezze fel
a BUDAVÁRI PALOTA
újjászületésének
kulisszatitkait!

Jöjjön el
a rekonstrukciót
bemutató
látogatóközpontba!

PALOTA
INFO
PALACE

Helyszín:
Budavári Palotanegyed,
Hunyadi udvar

Nyitvatartás:
minden nap
10:00–18:00 óráig



BUDAVÁRI
PALOTANEGYED